TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Didaktické otázky dopravní výchovy na základních školách v Libereckém kraji

Diplomová práce

Studijní program: N7505 – Vychovatelství
Studijní obor: 7505T008 – Vychovatelství

Autor práce: **Bc. Michaela Vrátilová**
Vedoucí práce: PaedDr. Jitka Jursová, Ph.D.

Liberec 2018

Technická univerzita v Liberci
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: **2017/2018**

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení:	**Bc. Michaela Vrátilová**
Osobní číslo:	**P16000511**
Studijní program:	**N7505 Vychovatelství**
Studijní obor:	**Vychovatelství**
Název tématu:	**Didaktické otázky dopravní výchovy na základních školách v Libereckém kraji**
Zadávající katedra:	**Katedra pedagogiky a psychologie**

Zásady pro vypracování:

Cíle:
Zjistit, v jakých formách je realizována dopravní výchova na vybraných základních školách v Libereckém kraji a jaké metody školy využívají.
Vyhledat a představit projekty v Libereckém kraji, které mají zajistit zkvalitnění výuky dopravní výchovy.

Metody:
strukturované rozhovory, analýza dokumentů

Požadavky:
Literatura a případné výzkumy realizace dopravní výchovy v českých školách.
Analýza RVP a dalších dokumentů.
Příprava a realizace výzkumu.
Vyhledání a rozbor vybraných existujících projektů dopravní výchovy v Libereckém kraji.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

HEINRICHOVÁ, J. Bezpečná cesta do školy: projekt pro dopravní výchovu dětí. Brno, Centrum dopravního výzkumu, 2006, ISBN 80-86502-32-5.
LÍMOVÁ, L. Teorie dopravní výchovy. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1157-0.
SKUTIL, M. Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-778-7.
STOJAN, M. a kol. Implementace dopravní výchovy do školních vzdělávacích programů. Brno, Masarykova univerzita, 2006, ISBN 80-900915-4-7.

Vedoucí diplomové práce: **PaedDr. Jitka Jursová, Ph.D.**
Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání diplomové práce: **1. prosince 2017**
Termín odevzdání diplomové práce: **22. května 2019**

prof. RNDr. Jan Picek, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 20. prosince 2017

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala zejména vedoucí své práce, paní doktorce PeadDr. Jitce Jursové, Ph.D., za odbornou pomoc, cenné připomínky, vstřícný přístup a čas, který mi při tvorbě mé práce věnovala. Velké díky patří také paní magistře Novotné za cenné rady a připomínky, mé rodině a všem blízkým, kteří mi byli oporou nejen při psaní diplomové práce, ale i v průběhu celého studia.

Anotace

Diplomová práce se věnuje především způsobu realizování dopravní výchovy na základních školách v Libereckém kraji a dále představuje projekty, které mají přispět ke zkvalitnění výuky dopravní výchovy na základních školách. Zabývá se obecnou charakteristikou dopravní výchovy a současnou situací na našich silnicích. Vymezuje stručně historický vývoj dopravní výchovy ve vzdělávání a implementování témat dopravní výchovy do současných Rámcových vzdělávacích programů pro základní vzdělávání. Popisuje subjekty zabývající se prevencí bezpečnosti silničního provozu.

Klíčová slova (česky)

dopravní výchova, rámcový vzdělávací program, prevence

Summary

The diploma thesis mainly evaluates the method of implementing the traffic education at primary and secondary schools within the Liberec region. Further, it presents the projects focusing on the improvement of the traffic education at primary and sechondary schools. It describes the general characteristic of the traffic education and the current situation on our roads. The thesis also briefly defines historical development of the traffic education and performing of the traffic education topic on contemporary Framework education programmes for primary and secondary education. It also depicts subjects dealing with the road traffic injury prevention.

Keywords

traffic education, framework education programmes, prevention

Obsah

1 Úvod 11

2 Teoretická část 13

2.1 Dopravní výchova 13

2.1.1 Historie a význam dopravní výchovy 14

2.1.2 Dopravní psychologie 15

2.1.3 Současná situace v silničním provozu 16

2.2 Dopravní výchova na základní škole 19

2.2.1 Vývoj dopravní výchovy v základním vzdělávání od 60. let 20

2.2.2 Didaktické prostředky dopravní výchovy na základní škole 22

2.2.3 Dopravní výchova a RVP 23

2.2.4 Oblasti v RVP, kde se vyskytuje téma dopravní výchovy 24

2.3 Prevence nesprávného chování v silničním provozu 27

2.3.1 Primární prevence 28

2.3.2 Dopravní psychologie jako prevence 29

2.3.3 Evropská unie 30

2.4 Subjekty působící v oblasti prevence bezpečnosti silničního provozu 31

2.4.1 BESIP 31

2.4.2 Dětská dopravní hřiště 32

2.4.3 Tým silniční bezpečnosti 32

2.4.4 Záchranný kruh 34

2.4.5 Dekra 34

2.5 Současný stav dopravní výchovy v Libereckém kraji 34

3 PRAKTICKÁ ČÁST 36

3.1 Použité metody 37

3.2 Vytváření dotazníku 37

3.3 Příprava rozhovoru pro ředitele základní školy 38

3.4 Respondenti ... 39
3.5 Analýza ŠVP ZV ... 39
3.6 Vyhledání projektů ... 40
4 Sběr dat a vyhodnocení ... 41
4.1 Sběr dat ... 41
4.2 Výsledky výzkumného šetření ... 42
4.2.1 Výsledky dotazníkové šetření ... 42
4.2.2 Výsledky z rozhovorů ... 55
4.2.3 Výsledky z analýzy Školního vzdělávacího programu ... 56
4.2.4 Výsledky z vyhledávání projektů ... 58
4.3 Závěry výzkumu a diskuse ... 65
5 Závěr ... 72
6 Zdroje ... 74
7 Příloha ... 79

Seznam obrázků

Obr. č. 1 Osobní automobily registrované v Česku

Obr. č. 2 Základní statistické údaje ve formě komentovaných grafů

Obr. č. 3 Úmrtí dětí v ČR při dopravních nehodách

Obr. č. 4 Úmrtí dětí v Libereckém kraji při dopravních nehodách

Obr. č. 5 Těžká zranění dětí v ČR při dopravních nehodách

Obr. č. 6 Těžká zranění dětí v Libereckém kraji při dopravních nehodách

Seznam grafů

Graf č.1 Formy předmětu Dopravní výchova na ZŠ

Graf č. 2 Kde se dopravní výchova na ZŠ vyučuje

Graf č. 3 Důležitá témata dopravní výchovy na ZŠ

Graf č. 4 Spolupráce ZŠ s dalšími subjekty

Graf č. 5 Metody při výuce dopravní výchovy

Graf č. 6 Pomůcky na výuku dopravní výchovy

Graf č. 7 Pomůcky pro ZŠ od BESIPU

Graf č. 8 Materiály na výuku dopravní výchovy

Graf č. 9 Zdroje informací a námětů k dopravní výchově

Graf č. 10 Účast pedagogů na seminářích/kurzech

Graf č. 11 Zařazení dopravní výchovy do předmětů

Graf č. 12 Povědomí pedagogů o projektech v Libereckém kraji

Seznam použitých zkratek a symbolů

ČJ	Český jazyk
ČR	Česká republika
DV	Dopravní výchova
EU	Evropská unie
ICT	Informační a komunikační technologie
MDV	Markétina dopravní výchova
NSBSP	Národní strategie bezpečnosti silničního provozu
RVP	Rámcový vzdělávací program
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
ŠVP	Školní vzdělávací program
ŠVP ZV	Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání
TSB	Tým silniční bezpečnosti
ZŠD	Základní devítiletá škola
ZŠ	Základní škola
WHO	Světová zdravotnická organizace
%	Procento

1 Úvod

V silničním provozu se v dnešní době člověk ocitá téměř každý den. Dnes bychom nalezli prakticky v každé rodině alespoň jeden automobil. Už ale není ani výjimkou v mnoha rodinách, že každý dospělý člen má dokonce své vlastní motorové vozidlo. Městské hromadné dopravy praskají ve švech, protože každodenně přepravují velký počet lidí. Není se proto čemu divit, že dopravní nehody jsou na denním pořádku. Velmi často za vznikem dopravní nehody stojí lidský faktor, patří sem neznalost pravidel silničního provozu, nepozornost řidiče dopravního prostředku, ale nesmíme opomenout ani chodce, kteří mají na svědomí také nespočet dopravních nehod. Znalost a orientace v dopravních situacích hraje důležitou roli v našich životech, pomáhá nám totiž správně vyhodnotit situaci a zvolit bezpečnější cestu. Hlavním cílem dopravní výchovy je poskytnout dětem a žákům informace o chování v silničním provozu a v různých dopravních situacích.

Téma mé diplomové práce zní „Didaktické otázky dopravní výchovy na základních školách v Libereckém kraji“. Diplomová práce se především věnuje způsobu realizování dopravní výchovy na základních školách v Libereckém kraji a dále představuje projekty, které mají přispět ke zkvalitnění výuky dopravní výchovy na základních školách. Toto téma jsem si vybrala z jednoho prostého důvodu. Myslím si, že je důležité učit děti základním znalostem a dovednostem v dopravních situacích již od nejútlejšího věku, protože teprve až když budou mít tyto základy, lze je postupně dovést k vrcholu – tím mám na mysli bezpečnost, ohleduplnost a schopnost sebejistě se chovat v silničním provozu. Můj osobní pocit je takový, že na základních školách není dopravní výchova vyučována v takovém měřítku, v jakém by bylo potřeba. Podle mého názoru by nebylo na škodu věnovat dopravní výchově na základních školách mnohem více času, než je jí momentálně věnováno.

Diplomová práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část se věnuje dopravní výchově jako takové, je zde popsána historie a význam dopravní výchovy, specifický obor dopravní psychologie a současná situace v silničním provozu. Další kapitola je věnována dopravní výchově na základních školách. Třetí kapitola je o prevenci nesprávného chování v silničním provozu, a je v ní také popsán význam dopravní psychologie a Evropské unie na prevenci. Následující kapitola popisuje význam a úlohu jednotlivých subjektů působících v oblasti prevence bezpečnosti silničního provozu. Poslední kapitolou v teoretické části je kapitola s názvem Současný stav

dopravní výchovy v Libereckém kraji, která popisuje úroveň dopravních znalostí a dovedností žáků základních škol a realizaci dopravní výchovy na základních školách v Libereckém kraji.

V praktické části v první kapitole popisuji metody, které budou použity pro výzkum, dále vytváření dotazníku, přípravu rozhovoru pro ředitele základní školy, postup získávání respondentů, analýza školního vzdělávacího plánu liberecké základní školy a postup vyhledávání projektů zkvalitňujících výuku dopravní výchovy na základních školách. Druhá kapitola v praktické části je věnována vyhodnocení sběru dat, ve které jsou v jednotlivých podkapitolách podrobně popsány výsledky jednotlivých otázek z výzkumu. Dále jsou zde také obsaženy výsledky z analýzy školního vzdělávacího plánu jedné základní školy, kde jsou představeny oblasti, ve kterých se téma dopravní výchovy objevuje a výsledky z vyhledávání projektů, kde představuji nalezené projekty z Libereckého kraje, které mají za úkol přispívat ke zkvalitnění výuky dopravní výchovy především na základních školách.

2 Teoretická část

Teoretická část se věnuje v první kapitole dopravní výchově jako takové, je zde popsána historie a význam dopravní výchovy, specifický obor dopravní psychologie a současná situace v silničním provozu. Druhá kapitola se věnuje dopravní výchově na základních školách, kde jsou popsány didaktické prostředky škol, Rámcový vzdělávací program a oblasti v Rámcovém vzdělávacím programu, kde se objevuje téma dopravní výchovy. Každá oblast obsahující téma dopravní výchovy je v podkapitolách jednotlivě rozebírána. Třetí kapitola se týká prevence nesprávného chování v silničním provozu, kde je popsána primární prevence jako taková, a také význam dopravní psychologie a Evropské unie na prevenci. Následující kapitola popisuje význam a úlohu jednotlivých subjektů působících v oblasti prevence bezpečnosti silničního provozu jako jsou BESIP, Dětské dopravní hřiště, Tým silniční bezpečnosti, Záchranný kruh, Dekra. Poslední kapitolou v teoretické části je kapitola s názvem Současný stav dopravní výchovy v Libereckém kraji, ve které se věnuji úrovni dopravních znalostí a dovedností žáků a realizaci dopravní výchovy na základních školách.

2.1 Dopravní výchova

V dnešní uspěchané době si lidé téměř nedokáží představit život bez dopravy. Doprava nám umožňuje rychlejší přepravování se z místa na místo. Lidem ušetří spoustu času, což je pro ně prioritou v tak hektické době. Během chvíle přepraví člověka z jedné strany světa na druhou, a proto se tak stává čím dál více důležitou součástí našeho života. Dnes už i převážně každá rodina na vesnici využívá automobil. Dříve se na vesnicích hojně používala jízdní kola či motocykly, avšak tato skutečnost již upadá. Lidé z větších měst využívají služby městské hromadné dopravy, a ti movitější dokonce vlastní automobil. Nejedná se však pouze o přepravu lidí. Doprava se také využívá pro přepravu zvířat, zboží a dalších produktů. Nejčastěji využívanými dopravními prostředky přepravující různá zboží a produkty jsou letadla, trajekty, lodě, vlaky a nákladní automobily.

„Dopravní výchova je příprava osob na bezpečný pohyb v silničním provozu. Začíná prakticky tehdy, kdy dítě vedeno za ruku poprvé vstoupí do silničního provozu.“ (Štikař, Hoskovec, Šmolíková, 2006, s. 122).

Každý rok zemře na silnicích 1,3 milionu lidí na celém světě (United Nations [UN], 2011). Právě kvůli těmto vysokým číslům úmrtí se ve světě plánuje zvýšit počet akcí pro silniční bezpečnost, která by měla pomoci zachránit více lidských životů, upozornit lidi na rizika rychlé jízdy, nepoužití bezpečnostních pásů, cyklistických a motocyklistických helem. Dále zdůraznění rizik spojených s užíváním alkoholu a drog před jízdou (Šucha, 2013).

Problematika dopravních nehod se týká všech účastníků provozu na pozemních komunikacích, tj. každého, kdo se přímým způsobem účastní provozu na pozemních komunikacích (dle Zákona č. 361/2000 sb. osoba, která řídí motorové nebo nemotorové vozidlo anebo tramvaj, spolujezdec, chodec, jezdec na zvířeti, vozka, průvodce vedených nebo hnaných zvířat, osoba přibraná k zajištění bezpečnosti provozu na pozemních komunikacích apod.).

2.1.1 Historie a význam dopravní výchovy

Ve 30. letech 20. století došlo k rozvoji motorismu ve světě, se kterým se objevila i celá řada dopravních nehod. Už v této době vznikly evidence typů havarovaných vozidel, druhy zranění a jejich zavinění. Autoklub republiky Československé, Dopravní úřad policejního ředitelství v Praze a Elektrické dráhy a autobusy Praha byly instituce, které se důkladně zajímaly o bezpečnost silničního provozu a řešily otázky týkající se bezpečnosti silničního provozu. Několika ministerstvy byl podpořen Autoklub republiky Československé, který pořádal výstavy týkající se problematiky bezpečnosti. Dále došlo k vybudování psychotechnické laboratoře, ve které pracoval známy psycholog Josef Váňa, který měl za úkol zvolit vhodné uchazeče pro vykonávání profese řidiče ve veřejné dopravě (Límová, 2006).

Termín dopravní výchova byl poprvé použit českým motoristickým cestovatelem Františkem Alexanderem Elstnerem roku 1935. Termín užil na „Výstavě dopravní bezpečnosti“, kde bylo předvedeno, jak se v předchozích třech letech uskutečňovala dopravní výchova dětí a mládeže na školách a v kurzech (tzv. v hodinkách bezpečnosti). Tehdy bylo v Praze proškoleno v obecných školách patnáct tisíc dětí. V dalších městech se jednalo o dvacet tisíc dětí. Dětem na venkově byly tyto „hodinky“ zprostředkovávány pomocí rozhlasu (Límová, 2006).

V 60. letech 20. století ve Spojených státech amerických docházelo k rozmachu jízdy pro radost. Jednostopová motorová vozidla byla využívána pro potěšení z jízdy, nikoliv za účelem někam se dopravit. Velký rozmach automobilové dopravy nastal v Evropě v 70. letech 20. století. V této době rapidně narůstal počet všech motorových vozidel a s tím i spojená značná nehodovost. Velká nehodovost není jediným záporem rozvoje automobilizmu, dále je s ním spojené znečišťování životního prostředí a poškozování zdraví lidstva (Šucha, 2013).

V 90. letech 20. století v Evropě zemřelo na silnicích každý rok zhruba 70 tisíc lidí. Evropská unie (EU), Světová zdravotnická organizace (WHO) a národní vlády usilovaly o snížení počtu úmrtí na silnicích. Po vynaloženém úsilí těchto subjektů je možné vidět pokles počtu zemřelých osob za rok v dalších letech. V roce 2000 zemřelo na silnicích 52 tisíc lidí, což je o mnoho méně, než v devadesátých letech a v roce 2010 se snížil počet úmrtí na „pouhých" 31 808 osob (Šucha, 2013).

2.1.2 Dopravní psychologie

Dopravní psychologie se začala rozvíjet již na začátku 20. století. V České republice vznikla na základech oboru psychologie práce a organizace. Nejprve se jednalo o výběr vhodných uchazečů různého typu zaměstnání. Později se však ukázal nevšední rozvoj psychotechniky, která dokázala rozluštit lidské schopnosti, a to díky psychologickým testům. Prudký technický rozvoj zapříčinil růst silniční, železniční a letecké dopravy, a tím i zvýšil počet vzniklých problémů, které způsobil člověk. Tyto problémy patří do rukou psychologii dopravy.

V roce 1932 vznikl Ústřední psychotechnický ústav, jehož úkolem bylo provádět psychotechnické zkoušky pro ministerstvo vnitra, ministerstvo železnic a ministerstvo veřejných prací. Nastal tedy hluboký rozvoj československých dopravních psychologů, kteří prováděli psychotechnické vyšetření na lidech pracujících v dopravě. Od roku 1955 byly sledovány rozdíly mezi řidiči bez nehod a s nehodami. Zaměřilo se na věk řidiče, délka jeho pracovní směny, délka jeho pracovních zkušeností, příčiny úrazu řidiče a způsob, jak k úrazu přišel. V roce 1956 vznikl Výzkumný dopravní ústav, v němž dopravní psychologové prováděli své diagnostiky a výběr pracovníků. Od roku 1960 se začaly provádět celková vyšetření profesionálních řidičů motorových vozidel, jelikož na ně začaly být kladeny velké požadavky (ADP, 2017).

V roce 1990 vznikla Asociace dopravních psychologů, která sdružuje kvalifikované dopravní psychology, jejichž úkolem je posuzování psychické způsobilosti pro řízení motorového vozidla. Asociace dopravních psychologů spolupracuje s dopravní policií, odbory dopravy městských úřadů a s dalšími subjekty týkajících se dopravy. Dále spoluvytváří dopravně bezpečnostní činnosti a kampaně pro veřejnost (ADP, 2017).

2.1.3 Současná situace v silničním provozu

Oproti minulosti se hustota účastníků v silničním provozu zvýšila. Dříve nebývalo na pozemních komunikacích tak velké množství automobilů, motocyklů, nákladních vozidel jako je tomu v dnešní době. Také se v menší míře objevovali cyklisté, jezdci na koloběžkách či lidé na jiných dopravních prostředcích. Infrastruktura pozemních komunikacích také oproti předešlému století vzrostla. Nemůže nás tedy překvapit vyšší počet nehodovosti a úmrtnosti na silnicích v současnosti. Z konkrétních dat můžeme vyčíst, že jen od roku 1993 počet registrovaných vozidel se téměř zdvojnásobil.

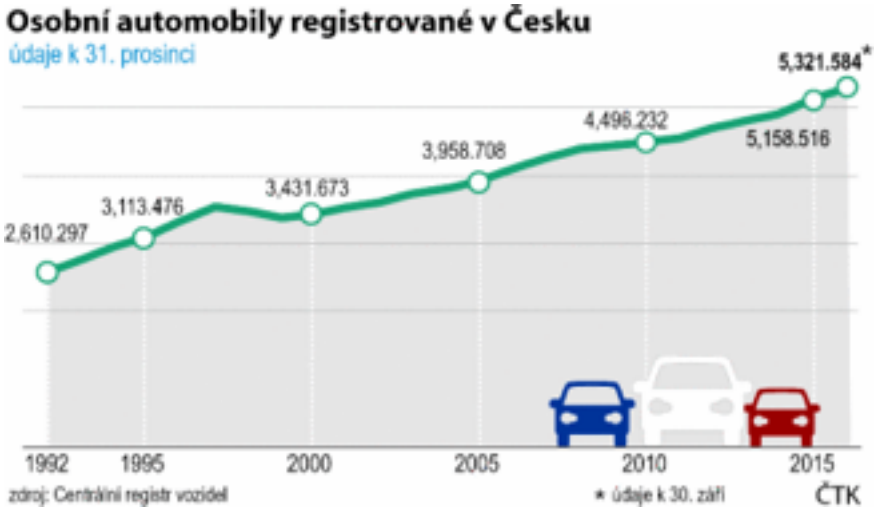

Obrázek 1 Osobní automobily registrované v Česku (České noviny, 2017)

Vhodně zvolená forma a výuka dopravní výchovy má pozitivní vliv na budoucí i současné účastníky silničního provozu. Jinak musí být vyučována v mateřské škole, jinak v autoškole, rozdílná bude také například výuka pro seniory, kteří mají za cíl obohatit své dosavadní zkušenosti. V dopravní výchově je kladen důraz především na vnímání a ohleduplnost v našem okolí, předvídání dopravních situací a znalost a dodržování pravidel silničního provozu.

2.1.3.1 Národní strategie bezpečnosti silničního provozu 2011–2020

Problematika dopravní nehodovosti a následků plynoucích z dopravních nehod by se měla pokoušet řešit Národní strategie bezpečnosti silničního provozu 2011-2020 (dále jen NSBSP 2020).

Dokument stanovuje cíle, základní principy a koncepty konkrétních opatřeních, které směřují k zásadnímu snížení nehodovosti na silnicích v České republice. Hlavními záměry jsou snížit do roku 2020 počet úmrtí v silničním provozu a přiblížit se tak průměru evropských zemí a také snížit počet těžce zraněných lidí o 40 % v porovnání s rokem 2009. Tato strategie byla schválená usnesením Vlády České republiky ze dne 10. srpna 2011 č. 599.

Ze zkušeností vyplynulo, že je potřeba oslovit širokou škálu subjektů a určit jasný prostor pro kooperaci. Strategie z tohoto důvodu vytváří podmínky pro širší zapojení ministerstev, úřadů i všech ostatních subjektů, které mohou svým působením bezpečnost silničního provozu pozitivně ovlivnit (BESIP, 2018).

České republice se stále však nedaří řešit dopravní nehodovost v souladu s NSBSP 2020. Dopravních nehod s následkem úmrtí dětí se od roku 2013 zvýšilo. Až roku 2016 dochází opět k částečnému poklesu. Naopak tomu bylo u dopravních nehod s následky těžkého zranění dětí. Tam byl v letech 2013–2015 pokles, který se v roce 2016 obrátil na nárůst.

V následující tabulce je možné sledovat vývoj usmrcených dětí jako účastníků silničního provozu letech 2010–2017 a to i z pohledu role, ve které se účastnili silničního provozu. Z tabulky je patrné, že děti na silnicích umírají nejčastěji jako pasažéři ve vozidlech. Pro jejich smůlu nesou nízkou míru zavinění při smrtelných nehodách.

Usmrcené děti	ve vozidlech	chodců	celkem	z toho zaviněno dítětem			podíl zavinění dítětem		
				ve vozidlech	chodců	celkem	ve vozidlech	chodců	celkem
2010	11	6	**17**	1	3	**4**	9%	50%	**24%**
2011	8	4	**12**	1	0	**1**	13%	0%	**8%**
2012	8	6	**14**	0	2	**2**	0%	33%	**14%**
2013	5	3	**8**	1	0	**1**	20%	0%	**13%**
2014	7	7	**14**	1	1	**2**	14%	14%	**14%**
2015	13	5	**18**	0	1	**1**	0%	20%	**6%**
2016	11	2	**13**	1	0	**1**	9%	0%	**8%**
2017	4	5	**9**	0	0	**0**	0%	0%	**0%**
CELKEM	67	38	96	5	7	12	7%	18%	13%

Obrázek 2 Základní statistické údaje ve formě komentovaných grafů (BESIP, 2018)

Mezi nejčastější příčiny úrazu či úmrtí dětí na silnicích patří vběhnutí do vozovky bez předchozího rozhlédnutí, přecházení vozovky na nebezpečných místech, ale také hraní míčových a jiných her v blízkosti vozovky, nečekaná změna směru jízdy při jízdě na kole a špatné označení dětí jako chodců a cyklistů při snížené viditelnosti (Projekt ALARM, 2011).

Úmrtí dětí v ČR při dopravních nehodách			
Rok	Chodci	Cyklisté	Spolucestující
2013	3	3	2
2014	7	2	5
2015	5	0	13
2016	2	1	10
2017	5	0	4

Obrázek 3 Úmrtí dětí v ČR při dopravních nehodách (PČR, 2018)

Úmrtí dětí v Libereckém kraji při dopravních nehodách			
Rok	Chodci	Cyklisté	Spolucestující
2013	0	0	0
2014	0	0	0
2015	0	0	0
2016	0	1	0
2017	0	0	0

Obrázek 4 Úmrtí dětí v Libereckém kraji při dopravních nehodách (PČR, 2018)

Těžká zranění dětí v ČR při dopravních nehodách			
Rok	Chodci	Cyklisté	Spolucestující
2013	92	20	50
2014	99	16	33
2015	63	22	40
2016	79	20	42
2017	70	21	26

Obrázek 5 Těžká zranění dětí v ČR při dopravních nehodách (PČR, 2018)

Těžká zranění dětí v Libereckém kraji při dopravních nehodách			
Rok	Chodci	Cyklisté	Spolucestující
2013	4	1	2
2014	3	2	1
2015	7	2	4
2016	3	1	3
2017	4	0	0

Obrázek 6 Těžká zranění dětí v Libereckém kraji při dopravních nehodách (PČR, 2018)

2.2 Dopravní výchova na základní škole

Mladší školní věk je pro dítě velmi důležitým obdobím. Dochází k rozvoji jeho rozumových a inteligenčních schopností. Velký zlom v životě dítěte nastává při jeho nástupu na základní školu, kde dítě získává nové schopnosti, dovednosti a znalosti, ale také se ocitá v mnoha nových sociálních rolích. Dítě se musí s novými školními situacemi seznámit a přizpůsobit se jim. Dále začíná ve větším kolektivu navazovat s ostatními jedinci vztahy, cílevědomě plnit zadané úkoly, učit se kázni, spolupráci, ochotě a přátelskému chování (Říčan, 2008).

Dopravní výchova na prvním stupni základní školy se především zaměřuje na předávání znalostí a dovedností týkajících se chodců a cyklistů v silničním provozu. Žáci na prvním stupni jsou schopni samostatně cestovat dopravními prostředky městské

hromadné dopravy, rozeznají technický stav svých dopravních prostředků, znají zásady poskytnutí první před lékařské pomoci, zvládnou přivolat pomoc a jsou seznámeni s prací Policie České republiky. Okolo desátého roku života dítěte se skládají cyklistické zkoušky a zvládne-li je dítě úspěšně, dostává cyklistický průkaz. Od dítěte se již očekává, že umí bezpečně ovládat pravidla silničního provozu (Límová, 2006).

Žáci na druhém stupni se nachází ve vývojovém období zvaném starší školní věk neboli období pubescence. Toto období začíná mezi 11.-15. rokem života člověka a bývá často označováno jako období kritické. U jedinců v tomto věku totiž dochází k rychlému tělesnému dozrávání a k anatomickým a hormonálním změnám. Dále se objevuje tzv. vzpoura proti autoritám, kdy jedinci sabotují jakékoliv příkazy od autorit a pochopení hledají u vrstevnických skupin (Říčan, 2008).

Dopravní výchova na druhém stupni základní školy navazuje na učivo z prvního stupně. Prohlubuje u žáků uvědomění si vlastní odpovědnosti za své chování a jednání. Učí žáky rozpoznat nesprávné chování chodců a řidičů, dodržovat dopravní značky a semafory a respektovat Policii (Límová, 2006).

2.2.1 Vývoj dopravní výchovy v základním vzdělávání od 60. let

V 60. letech byly poprvé začleněny požadavky na dopravní znalosti žáků do učebních osnov jednotlivých vyučovacích předmětů. Na prvním stupni byly začleněny do předmětu prvouka, vlastivěda, výtvarná a tělesná výchova, ale také do volnočasových činností. Mnoho učitelů se poté začalo zúčastňovat různých školení.

V roce 1969 byla vydána Ministerstvem školství skládanka určená pro děti nastupující do prvních tříd a jejich rodiče, která poskytovala informace o tom, jak se správně chovat cestou do školy. Učitelům byla posléze poskytována řada studijních materiálů. Budovaly se nová dopravní hřiště, byly zřízeny kabinety dopravní výchovy vybavené metodickými příručkami, učebními pomůckami a sborníky didaktických her.

Na základních devítiletých školách od září roku 1971 byla dopravní výchova na zkoušku zařazena do učebních osnov. Výzkumný ústav pedagogický a BESIP vytvořily osnovu pro studium učitelů, aby podpořily jejich připravenost pro vyučování dopravní výchovy. Téma dopravní výchova začalo být v této době opravdu aktuálně probírané

téma. Začalo se o ni psát dokonce i v časopisech (Sborník referátů na metodickém sympoziu DV dětí a mládeže, 1972).

2.2.1.1 Obsah dopravní výchovy na 1. stupni ZŠD v roce 1979

Dle Sborníku referátů na metodickém sympoziu DV dětí a mládeže, 1972, je obsah dopravní výchovy na 1. Stupni základní devítileté školy umístěn v následujících předmětech:

Prvouka

Dopravní výchova byla začleněna do předmětu Prvouka v prvním a druhém ročníku. Učitelé se žáky podnikaly vycházky do terénu, kde je učili rozpoznávat silnici od chodníku, dopravní značky i křižovatky. Předávali jim znalosti jako například k čemu slouží přechod pro chodce a jak se přes přechod správně přechází, jaký je význam světelných semaforů a jak na ně správně reagovat apod. Dále je učili pravolevou orientaci, rozumět vztahům jako je blíže-dále, vepředu-vzadu apod. Ve druhém ročníku se žáci učili prostorové vztahy a pojmy, znali základní pravidla silničního provozu a dokázaly je respektovat, poznávali nejdůležitější dopravní značky, orientovali se v místní lokalitě a v místních dopravních prostředcích.

Vlastivěda

Ve třetím a čtvrtém ročníku základní školy byla dopravní výchova začleněna do předmětu Vlastivěda, která navazovala na předmět Prvouka. Učitelé se žáky probírali učivo o uliční síti a věnovali se především hlavním křižovatkám. Učili je poznávat základní dopravní značky a vydávali se s nimi na vycházky do terénu, kde jim bylo umožněno pozorovat chování chodců, cyklistů a řidičů dopravních prostředků přímo v reálných dopravních situacích. Žákům bylo také vysvětleno, jak jednat při dopravní nehodě a jak přivolat pomoc. Ve čtvrtém ročníku bylo učení založené na smyslovém vnímání, na myšlenkových operacích a na praktických dovednostech.

Přírodověda

Ve třetím a čtvrtém ročníku v předmětu přírodověda se dopravní výchova objevovala při přírodovědných vycházkách, které žákům umožňovaly procvičovat si v terénu pravidla silničního provozu.

Tělesná výchova

Tělesná výchova byla zaměřena na zlepšování fyzické kondice a rozvoj pohybových schopností u žáků. Tyto získané schopnosti pak žákům umožňovali rychle a efektivně řešit vzniklé dopravní situace.

Pracovní činnosti

Žáci v tomto předmětu získávali dovednosti spojené s opravou jízdního kola a jeho servisem

2.2.2 Didaktické prostředky dopravní výchovy na základní škole

Podle Volného (1983) mezi účinné formy výuky dopravní výchovy patří například nástěnné tabule s dopravními tématy, které lze obměňovat dle současných situacích na silnicích, alba doplňovaná obrázky, fotografiemi či zajímavými texty souvisejícími s dopravní výchovou, pouštění nahrávek dopravního ruchu v silničním provozu (například houkání sirén, brždění aut či zvuky signalizačních zařízení), využití zmenšenin dopravního prostředí, kde si žáci pomocí malých autíček procvičí základní pravidla silničního provozu, dále také mezi účinné formy výuky bezpochyby patří výprava do terénu, kde je žákům umožněno reálně pozorovat dění provozu s následným hodnocením a diskusí spolu s učitelem (Volný, 1983).

V roce 2005 dochází ke schválení Rámcového vzdělávacího programu (RVP) a od 1. září 2007 školy začínají učit podle svých školních vzdělávacích plánů (MŠMT ČR, 2017). Dochází tedy k modernizaci výuky, se kterou se mění i přístupy ve výuce dopravní výchovy. Podle Stojana (2007) má důležitý význam problémové učení, díky němu jsou žáci schopni samostatně rozhodovat a být aktivní a kreativní při řešení učebních úkolů. Důležitou součástí výuky je kooperace, která pomáhá žákům k dosažení jejich cíle společným úsilím, avšak každá skupina by měla mít takový počet žáků, aby se mohli všichni aktivně podílet na práci a řešení úkolů.

Podle Skalkové (1999) další formou práce je projektové vyučování, které je založené na propojování poznatků z různých oblastí a řešení teoretických a praktických problémů na základě aktivní činnosti žáků, kterou prožívají. Stojan (2007) dále klade důraz na motivování žáků a jejich podporování dalšími metodami. Zastává názor, že žáci

díky projektovému vyučování rozvíjí své poznávací schopnosti a dovednosti. Didaktické prostředky dělí na vizuální, kterými jsou učebnice, informační letáky, pracovní sešity, metodické materiály, různé prospekty apod. se kterými žáci pracují, na audiovizuální prostředky založené na poslechu kazet a CD týkajících se dopravy a bezpečnosti na silnicích, na multimediální prostředky, kde prostřednictvím počítačů a interaktivních tabulí dochází k předávání informací žákům a na trojrozměrné didaktické prostředky, do kterých patří modely dopravních značek, křižovatek apod., dále také dětská dopravní hřiště, části jízdního kola či bezpečnostní prvky.

2.2.3 Dopravní výchova a RVP

Rámcový vzdělávací program a Národní program vzdělávání představují státní úroveň v systému kurikulárních dokumentů. V RVP jsou definovány povinné rámce vzdělávání pro jeho dílčí fáze. Vzdělávání na jednotlivých školách se řídí a realizuje podle školních vzdělávacích programů (ŠVP), ze kterých vychází školní úroveň. K uskutečnění základního vzdělávání je vydán Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, vyšší odborném a jiném vzdělávání (MŠMT ČR, 2017).

V Rámcovém vzdělávacím programu základního vzdělávání je vzdělávací obsah rozvržen do devíti vzdělávacích oblastí a je tvořen očekávanými výstupy. Každá vzdělávací oblast je tvořena jedním vzdělávacím oborem nebo více obsahově blízkými vzdělávacími obory, kterými jsou:

Jazyk a jazykové komunikace (ČJ a literatura, Cizí jazyk, Další cizí jazyk)
Matematika a její aplikace (Matematika a její aplikace)
Informační a komunikační technologie (ICT)
Člověk a jeho svět (Člověk a jeho svět)
Člověk a společnost (Dějepis, Výchova k občanství)
Člověk a příroda (Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis)
Umění a kultura (Hudební výchova, Výtvarná výchova)
Člověk a zdraví (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova)
Člověk a svět práce (Člověk a svět práce)

Dopravní výchova je součástí Rámcového vzdělávacího programu (dále RVP, RVP pro ZV aktualizované roku 2017), kde jsou zdůrazněny požadované základní znalosti a dovednosti absolventa základního a středního vzdělávání. Dopravně-bezpečnostní témata byla zařazena až roku 2013. Dle těchto dokumentů si jednotlivé školy sestavují své školní vzdělávací programy. Dopravní výchovu si do školního vzdělávacího programu musí také implementovat. Tyto dokumenty jsou závazné. Dopravní výchově není přidělen žádný rámec ani minimální limit, je tedy na školách samotných, jak si výuku zrealizují.

Dopravní výchova není samostatným předmětem, ale je součástí výchovně vzdělávacího procesu a její obsah je implementován do jiných vyučovacích hodin různých předmětů. Avšak témata dopravní výchovy by měla být do výuky nenásilně zařazena (Límová, 2006).

Na dopravní výchovu bychom měli pohlížet jako na celoživotní vzdělávací oblast, týkající se bezpečnosti člověka s přímým dopadem na jeho zdraví. Je zapotřebí si uvědomit, že je to oblast, kde dochází denně ke zbytečným úrazům, leckdy i s následkem smrti. Osvojení si správných základních vědomostí a dovedností již v raném věku je základní předpoklad pro bezpečné chování účastníka provozu na pozemních komunikacích. Díky čemuž dochází i v návaznosti na vytvoření si správných hodnot a postojů. Tak se ucelují klíčové kompetence, které definuje Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.

2.2.4 Oblasti v RVP, kde se vyskytuje téma dopravní výchovy

Dopravní výchova se v RVP objevuje na prvním i na druhém stupni. Vzdělávací obsah na prvním stupni základní školy je rozdělen do dvou období. První období se týká 1. až 3. ročníku a druhé období 4. a 5. ročníku, kde učivo je rozděleno na tematické okruhy. Zde jsou uvedeny vzdělávací oblasti, ve kterých se objevují témata dopravní výchovy:

1. **Jazyk a jazyková komunikace**

Obsah první vzdělávací oblasti směřuje ke správnému rozvoji komunikačních schopností žáka, poskytuje mu znalosti a dovednosti umožňující vnímat různá jazyková

sdělení, porozumět jim a vhodně se vyjadřovat. Obsah této vzdělávací oblasti se uskutečňuje ve vzdělávacích oborech Český jazyk a literatura, Cizí jazyk a Další cizí jazyk. Společensko-kulturní vývoj lidské společnosti dokáží žáci lépe pochopit právě díky správnému používání mateřského jazyka v jeho mluvené i písemné podobě (RVP ZV, 2017).

Dopravní výchova se ve vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace nachází na prvním stupni pouze ve vzdělávacím oboru **Cizí jazyk**, a to v tematickém okruhu **Dopravní prostředky**. Na druhém stupni dopravní výchovu nalezneme ve vzdělávacím oboru **Cizí jazyk** v tematickém okruhu **Cestování** a ve vzdělávacím oboru **Další cizí jazyk** v tematickém okruhu **Dopravní prostředky**.

2. Matematika a její aplikace

Vzdělávací oblast Matematika a její aplikace se zaměřuje na předávání znalostí a vědomostí týkající se matematických schopností. Především využívání matematiky v praxi a další způsoby jejího využití. Žáci tak získávají matematickou gramotnost. Matematika a její aplikace se objevuje po celou dobu studia na základní škole a vytváří předpoklady pro další úspěšné studium na střední škole. Vzdělávací obsah je rozdělen na čtyři tematické okruhy (RVP ZV, 2017).

Dopravní výchova se v této vzdělávací oblasti nachází na prvním stupni v tematickém okruhu Závislosti, vztahy a práce s daty, v učivu **Jízdní řády**.

3. Člověk a jeho svět

Vzdělávací oblast Člověk a jeho svět je jako jediná vzdělávací oblast, která se objevuje pouze na prvním stupni základního vzdělávání. Tato vzdělávací oblast rozvíjí u žáků již získané poznatky, dovednosti a prvotní zkušenosti, které již žáci získali ve své rodině, ale i v mateřské škole. Člověk a jeho svět je velmi komplexní vzdělávací oblast, která obsahuje témata jako jsou člověk, rodina, společnost, příroda, vlast, kultura, zdraví, technika a mnoho dalších témat. Umožňuje žákům nahlédnout do historie, představuje současnost a předává jim smysluplné dovednosti, které uplatní v praktickém životě. *„Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru Člověk a jeho svět je členěn do pěti tematických okruhů. Propojováním tematických okruhů je možné vytvářet v ŠVP různé varianty vyučovacích předmětů a jejich vzdělávacího obsahu.“* (RVP ZV, 2017, s. 42).

Dopravní výchova se v této oblasti vyskytuje hojně. Nachází se na prvním stupni v tematickém okruhu Místo, kde žijeme v učivu **Bezpečná cesta do školy**, **Dopravní síť**,

Riziková místa a situace a **Cestování**. Dále se dopravní výchova objevuje v tematickém okruhu Lidé kolem nás v učivu **Rizikové situace**, **Rizikové chování** a **Předcházení konfliktům.** V tematickém okruhu Člověk a jeho zdraví v učivu **Vhodná a nevhodná místa pro hru**, **Bezpečné chování v rizikovém prostředí**, **Bezpečné chování v silničním provozu**, **Dopravní značky a Předcházení rizikovým situacím v dopravě a dopravních prostředcích (bezpečnostní prvky).**

4. Člověk a společnost

Vzdělávací oblast Člověk a společnost předává žákům znalosti a dovednosti potřebné k aktivnímu zapojení se do života občana demokratické společnosti. Snaží se žákům pomoci v utváření pozitivních občanských postojů, podporuje přijímání hodnot, učí je prevenci rasistických, xenofobních, extremistických postojů a mnoho dalšího. Žáci jsou seznámeni s dějinami a sociálními a kulturními aspekty života lidí v jejich rozmanitosti a proměnlivosti a ve vzájemných souvislostech. Žáci jsou dále seznámeni s vývojem společnosti a s jevy a procesy, kterými je člověk v každodenním životě obklopen. Důležitou součástí je výchova žáků k finanční gramotnosti a k osvojení si pravidel chování při mimořádných situacích (RVP ZV, 2017).

Dopravní výchova se v této vzdělávací oblasti vyskytuje pouze na druhém stupni základního vzdělávání, a to v tematickém okruhu **Člověk, stát a právo** v tematickém okruhu Protiprávní jednání v učivu **Porušování předpisů v silničním provozu**.

5. Člověk a zdraví

„Zdraví člověka je chápáno jako vyvážený stav tělesné, duševní a sociální pohody. Je utvářeno a ovlivňováno mnoha aspekty, jako je styl života, chování podporující zdraví, kvalita mezilidských vztahů, kvalita životního prostředí, bezpečí člověka atd. Protože je zdraví důležitým předpokladem pro aktivní a spokojený život a pro optimální pracovní výkonnost, stává se poznávání a praktické ovlivňování podpory a ochrany zdraví jednou z priorit základního vzdělávání.“ (RVP ZV, 2017, s. 92).

Vzdělávací oblast Člověk a zdraví předává žákům základní podněty pro pozitivní ovlivňování zdraví a učí je uplatňovat v jejich soukromém životě. Důležitou součástí této vzdělávací oblasti je naučit žáky pochopit sami sebe jako živé bytosti a především pochopit, jakou hodnotu má naše zdraví. Tato vzdělávací oblast klade důraz především na praktickou činnost a její aplikaci v každodenním životě školy. Vzdělávací obsah je

rozdělen do dvou vzdělávacích oborů Výchova ke zdraví a Tělesná výchova (RVP ZV, 2017).

Dopravní výchovu můžeme naleznout na prvním stupni základního vzdělávání ve vzdělávacím oboru **Tělesná výchova** v tematickém okruhu Činnosti ovlivňující úroveň pohybových dovedností v učivu **Turistika a pobyt v přírodě – přesun do terénu a chování v dopravních prostředcích při přesunu**.

Ve velké míře se dopravní výchova v této vzdělávací oblasti Člověk a zdraví objevuje na druhém stupni základního vzdělávání ve vzdělávacím oboru **Výchova ke zdraví** v tematickém okruhu Zdraví způsob života a péče o zdraví v učivu **Odpovědné chování v situacích úrazu a život ohrožujících stavů (úrazy v dopravě)**. Dále v tematickém okruhu Rizika ohrožující zdraví a jejich prevence v učivu **Bezpečnost v dopravě, Rizika silniční a železniční dopravy, Vztahy mezi účastníky silničního provozu a Postup v případě dopravní nehody (tísňová volání, zajištění bezpečnosti)**. Dále se dopravní výchova na druhém stupni nachází ve vzdělávacím oboru **Tělesná výchova** v tematickém okruhu Činnosti ovlivňující úroveň pohybových dovedností v učivu **Turistika a pobyt v přírodě – přesun do terénu a uplatňování pravidel bezpečnosti silničního provozu v roli chodce a cyklisty.**

2.3 Prevence nesprávného chování v silničním provozu

Úkolem dopravní výchovy je předcházet nehodám dětí a dospělých v silničním provozu. Dojde-li k nehodě, důvodem je selhání některého z prvků dopravního systému. Prevence je důležitá a lze s ní dovést jedince k dopravní poslušnosti. Prevence začíná již v rodinném prostředí, kde rodiče dítě upozorňují na možná rizika v silničním provozu a učí ho základním schopnostem a dovednostem jako jsou například rozhlížení se při přecházení silnice, po které straně se chodí na chodníku, co znamenají barvy na semaforech atd. (Štikař, Hoskovec, Šmolíková, 2006).

V období, kdy dítě začíná navštěvovat mateřskou školu se ho začíná doprava dotýkat mnohem více. Přebírá totiž roli chodce a učí se jezdit na kole a dalších dopravních prostředcích. Rodiče a učitelé mateřských škol by měli děti seznamovat s pravidly silničního provozu, měli by dbát na technický stav svých dopravních prostředků, ale

i dopravních prostředků svých dětí, vybírat pro děti bezpečná místa na hraní a učit je předvídat vzniku nebezpečí (Mojmír, 2007).

Dokument Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže vymezuje pojem prevence následovně – Prevencí *„rozumíme všechna opatření směřující k předcházení a minimalizaci jevů spojených s rizikovým chováním a jeho důsledky. Prevencí může být jakýkoliv typ výchovné, vzdělávací, zdravotní, sociální či jiné intervence směřující k předcházení výskytu rizikového chování, zamezující jeho další progresi, zmírňující již existující formy a projevy rizikového chování nebo pomáhající řešit jeho důsledky.“* (NSBSP, 2013, s. 8).

Každá škola má povinnost realizovat prevenci ve svém školském zařízení, která vychází z ustanovení školského zákona. Tento školský zákon zní: *„Školy a školská zařízení jsou při vzdělávání a s ním přímo souvisejících činnostech a při poskytování školských služeb povinny přihlížet k základním fyziologickým potřebám dětí, žáků a studentů a vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku sociálně patologických jevů.“* (Zákon č. 561/2004 Sb., §29, odst. 1).

Také v oblasti bezpečnosti silničního provozu je nezbytné provádět prevenci. Sama NSBSP 2020 se této oblasti věnuje.

Pojem **prevence** pochází z latinského slova „praeventus“ a znamená opatření učiněná předem. Mnohem lépe lze negativním vlivům předcházet, než odstraňovat již samotný vzniklý problém a jejich následky. Prevenci můžeme chápat jako předcházení či minimalizaci škodlivých vlivů, které jsou spojeny s rizikovým chováním. Cílem je zabránit vzniku a šíření těchto škodlivých vlivů a eliminovat negativní dopady na jedince. U dětí se jedná o takové chování, ve kterém vystavují sami sebe nebezpečí. Většinou se jedná o problémové chování jako jsou krádeže, šikana, záškoláctví, ale také užívání návykových látek apod. (Maříková, Petrusek, Vodáková, et al. 1996).

2.3.1 Primární prevence

Primární prevence se zaměřuje především na celou sledovanou společnost. Je souborem opatření, které mají za cíl upevnit zdraví, dodržovat společností stanovené zákonitosti a posilovat společenskou morálku a předcházet tak případným ohrožujícím situacím. Rizikovému chování se dá nejlépe předejít plně funkční rodinou, která vede

jedince ke zdravému životnímu stylu. Pokud jedinec z takového rodinného prostředí nepochází, pro práci s ním bude potřeba více času (Jedlička, 2011).

Primární prevence se dále rozděluje na specifickou a nespecifickou primární prevenci.

Specifická primární prevence se zaměřuje na přecházení konkrétního sociálně patologického jevu. Může se jednat například o šikanu, o užívání návykových látek, o rasismus a mnoho dalších. Specifickou primární prevenci dále členíme do tří skupin. Tou první je všeobecná primární prevence, která se zaměřuje na běžnou populaci. Preventivní programy jsou připravovány pro větší skupiny (například školní třídy). Druhou skupinou je selektivní primární prevence. Tato prevence se upíná na menší skupiny lidí nebo přímo na jednotlivce, u kterých hrozí větší riziko vzniku sociálně patologického jevu. Poslední třetí skupinou je indikovaná primární prevence, která je již zaměřena na jedince se vzniklými patologickými jevy nebo je u těchto jedinců velká pravděpodobnost vzniku patologického jevu (NSBSP, 2013).

Nespecifická primární prevence se zaměřuje na veškeré aktivity a programy podporující smysluplné trávení volného času a zdravý životní styl. Učí člověka dodržovat společenská pravidla, podporují zdravý rozvoj osobnosti a také vedou k odpovědnosti člověka sama za sebe a své jednání a chování. Není tedy úzce zaměřena na konkrétní sociálně patologický jev (Potměšilová, 2013).

2.3.2 Dopravní psychologie jako prevence

Vzhledem k dnešní situaci, kdy není nic neobvyklého na odebírání řidičského oprávnění řidičům jakéhokoliv věku z různých důvodů, a to například po užití alkoholu, omamných látek či po tzv. vybodování, kdy řidiči přicházejí o své body za opakované porušování dopravních předpisů, existuje velmi potřebný specifický obor dopravní psychologie, který se zabývá psychickými procesy a chováním především profesionálních řidičů v situacích, které vznikají při řízení.

„Cílem psychologie v oblasti dopravy je zjištění zákonitostí duševní činnosti lidí ve vztahu k dopravě a využití těchto zákonitostí ke zvýšení bezpečnosti, plynulosti a rychlosti dopravy.“ (Štikař, 2003, s. 11).

Jedním z důležitějších úkolů dopravní psychologie je vybrat vhodné řidiče, a tím přispět ke zvyšování dopravní bezpečnosti na silnicích. Řidiči musí podstoupit posuzování psychické způsobilosti k řízení motorového vozidla, kde jsou zkoumány jejich psychické procesy, které mohou ovlivňovat jejich chování. Dále se dopravní psychologie zabývá optimalizací režimu práce a odpočinku u profesionálních řidičů, jejich rehabilitací, ale také posuzováním, jaké dopady mohou způsobovat moderní technologie v dopravních prostředcích (například navigace, telefon aj.) nebo jaký vliv mohou mít na řidiče reklamní plakáty podél silničních komunikacích (Šucha, 2013).

Aby řidič splňoval veškerá kritéria daného chování, velmi záleží na jeho psychickém vybavení, úspěšné socializaci, osvojení a dodržování pravidel, na vnitřní motivaci, na jeho srovnaných životních hodnotách a nezbytných schopností a dovedností (Baštecká, 2009).

2.3.3 Evropská unie

Od 80. let 20. století vznikaly programy (například EUREKA, EUROPOLI, Demeter atd.) zaměřené na bezpečnost na silnicích. Výsledky těchto projektů poukázaly na rizikové faktory a příčiny dopravních nehod. Evropská unie proto začala navrhovat akce podporující a zlepšující dopravní chování lidí.

„Vize 0“ je program, jehož autorem je švédský Profesor Kare Rumar, Vznik tohoto programu byl v roce 1997. Cílem programu „Vize 0“ je snaha postupně snižovat či zcela odstranit negativní důsledky dopravy na pozemních komunikacích. Především jde o snížení počtu těžce zraněných a usmrcených lidí v určitém časovém rozvrhu. Zpočátku o programu panovala spousta pochybností, ale postupem času byla přijata nejen švédským parlamentem, ale získala i více podpory od dalších států světa. V roce 2001 se k této vizi přidala i Evropská unie.

Česká republika si také stanovila cíl, snaží se snížit následky dopravních nehod. Nyní ve spolupráci s ministerstvem dopravy dochází k aktualizaci dokumentu „Národní strategie bezpečnosti silničního provozu“. Snahou je přispět ke vzniku funkčních mechanismů v rámci celé České republiky ve všech odvětví. Důležitými oblastmi, na které je třeba se zaměřit jsou lidské činitele (rychlost jízdy, dodržování pravidel silničního provozu na pozemních komunikacích, alkohol za volantem), pozemní komunikace (pěší,

cyklistická, veřejná), vozidlo (technický stav, pásy) a legislativní oblast (zpřísnění postihů). (MDV, 2018).

Mezi nejčastější příčiny dopravních nehod patří nepřizpůsobená rychlost jízdy, nepoužívání bezpečnostních pásů a zádržných systémů, nedodržování odpočinkových přestávek u profesionálních řidičů, špatná viditelnost druhých vozidel a požití alkoholu a návykových látek před jízdou (Šucha, 2013).

2.4 Subjekty působící v oblasti prevence bezpečnosti silničního provozu

V České republice je několik subjektů, které se prevencí bezpečnosti v silničním provozu zabývají. V současné době mezi významné subjekty patří samostatné oddělení vedené pod Ministerstvem dopravy – BESIP. Dále se setkáváme s dětskými dopravními hřišti na území celé České republiky a jejich zřizovateli, Týmem silniční bezpečnosti (především Liberecký kraj) a Záchranným kruhem (především Karlovarský kraj).

2.4.1 BESIP

Zkratka BESIP vznikla ze spojení slov bezpečnost silničního provozu. Jedná se o samostatné oddělení Ministerstva dopravy ČR, jež vzniklo roku 1967 na sekretariátu Rady vlády pro bezpečnost silničního provozu. Dále je BESIP garantem realizování a plnění Národní strategie bezpečnosti silničního provozu pro období 2011 až 2020.

BESIP je organizace, která se zabývá dopravní výchovou u dětí, metodikou dopravní výchovy na školách, vytváří preventivně dopravně bezpečnostní kampaně zaměřené na všechny účastníky silničního provozu a připravuje spoustu dopravních programů a soutěží. Rozděluje dopravní výchovu pro předškolní děti, žáky základních škol a pro mládež. Usiluje o zvýšení bezpečnosti na silnicích, vytváří národní strategii bezpečnosti silničního provozu, kterou koordinuje a vyhodnocuje. Hlavním cílem je snížit počet usmrcených lidí v silničním provozu. Zajišťuje systematickou dopravní výchovu pomocí Centra služeb pro silniční dopravu. K dispozici je téměř 150 dopravních hřišť pro děti na území celé České republiky.

BESIP vydává metodické a didaktické materiály pro 1. stupeň základních škol, ale i pro ostatní věkové kategorie v oblasti dopravní výchovy (BESIP, 2018).

2.4.2 Dětská dopravní hřiště

Dopravní hřiště je jedním z trojrozměrných didaktických prostředků, které umožňuje dětem a žákům získat praktické zkušenosti v reálném provozu. Dopravní hřiště představuje zmenšenou modelovou situaci reálného dopravního provozu na silnicích, do kterého spadají křižovatky, dopravní značky, signalizační zařízení, přechody pro chodce či chodníky. Žáci si tedy vyzkoušejí hned dvě role, roli chodce a roli cyklisty. Prostřednictvím tohoto nácviku v napodobeném silničním provozu, dochází ke zlepšení dopravního chování u žáků, jelikož si žáci uvědomují možná rizika a důsledky vzniku nebezpečí.

Výcvik na dopravním hřišti patří k účinným formám dopravní výchovy, jelikož představuje podobné podmínky reálnému silničnímu provozu. Žáci si zde propojují své teoretické znalosti s praxí (Límová, 2006).

Od roku 2006 je Ministerstvem dopravy pro žáky 4. tříd vytvořený Tematický plán dopravní výchovy. Tento dokument slouží pro odborný výcvik mladých cyklistů. Součástí dokumentu jsou také vzory předepsané dokumentace vycházející z EDV č. 14/1997 o výcviku na dětských dopravních hřištích a Metodického listu BESIP k činnosti dětských dopravních hřišť. Proto žáci 4. tříd navštěvují dětská dopravní hřiště, kde s odbornými pracovníky stráví systematickou výuku v rozsahu 5 hodin teoretické výuky a 5 hodin praktického výcviku. Některé základní školy proto ve 4. ročníku věnují jednu vyučovací hodinu týdně pravidelně po celý školní rok předmětu Dopravní výchova z disponibilních hodin pro výuku prvního stupně (Centrum dopravního výzkumu, 2018).

2.4.3 Tým silniční bezpečnosti

Tým silniční bezpečnosti (dále jen TSB) působí pod touto značkou, pod kterou vykonává své aktivity nezisková organizace Bezpečně na silnicích o.p.s., která byla založena v roce 2010. Svými vhodnými preventivními programy a aktivitami se snaží přispívat ke snižování dopravní nehodovosti. Působí nejen na prevenci dopravní bezpečnosti u dětí, ale zaměřuje se také na další nejohroženější skupiny účastníků

silničního provozu, a těmi jsou cyklisté, motocyklisté a chodci (Tým silniční bezpečnosti, 2018).

Níže představuji základní tři projekty TSB, se kterými působí jak v Libereckém kraji, tak i v jiných krajích ČR.

1. **Na kole jen s přilbou**

Cyklisté patří mezi nejohroženější skupinu účastníků silničního provozu, i na ně číhá řada nebezpečí při jízdě. Cílem projektu „Na kole jen s přilbou" je snížit nehodovost a následky dopravních nehod u cyklistů v České republice. Nehodovost cyklistů a jejich následky jsou nejčastěji zapříčiněny nevhodným použitím bezpečnostních prvků při jízdě na kole (Na kole jen s přilbou, 2018).

2. **Učme se přežít**

Motocyklisté jsou další nejohroženější skupinou účastníků silničního provozu. Motocyklistům je často připisována vina při dopravních nehodách, avšak ve většině případů je viníkem nehody jiný účastník silničního provozu. Projekt „Učme se přežít" umožňuje svými kurzy bezpečné jízdy zdokonalovat praktické dovednosti osob, především se jedná o začátečníky. Cílem je přispět ke zvýšení úrovně bezpečnosti silničního provozu (Učme se přežít, 2018).

3. **Markétina dopravní výchova**

Projekt postupně vznikajících didaktických materiálů určený pro výchovu a vzdělávaní jedinců v oblasti bezpečnosti v silničním provozu. Cílem projektu „Markétina dopravní výchova" (MDV) je podpora dopravní výchovy především ve školách. Dále má za úkol poskytnout také další vzdělávání pedagogů a tím zvýšit jejich odborné znalosti a dovednosti v oblasti dopravní bezpečnosti. Díky stálému vzniku nových materiálů, pomůcek, her či aktivit lze dosáhnout udržitelného rozvoje témat ve výuce dopravní bezpečnosti, nejen pro žáky mateřských a základních škol. Snaha o dosažení reálné implementace dopravní výchovy do výuky díky mezipředmětovým vztahům. Součástí jsou také tzv. „Dny s dopravní výchovou" (MDV, 2018).

2.4.4 Záchranný kruh

Záchranný kruh je nezisková organizace, která sdružuje záchranářské subjekty a další instituce. Tato nezisková organizace vytváří a uskutečňuje systém informování, vzdělávání a prevence v oblastech běžných rizik a mimořádných událostí. Dále vytváří vzdělávací materiály pro pedagogy, žáky a záchranáře. Pořádá vzdělávací akce a preventivně vzdělávací akce pro všechny cílové skupiny. Spravuje bezpečnostní informační systém pro města a obce v České republice. Spolupracuje na celostátních koncepcích v oblastech běžných rizik a mimořádných událostí. Mezi známé projekty neziskové organizace Záchranný kruh patří například projekt „TY TO ZVLÁDNEŠ“ (Záchranný kruh, 2018).

2.4.5 Dekra

Společnost Dekra a.s. nabízí preventivní program zaměřený převážně na studenty, kteří jsou nejčetnější skupinou začínajících řidičů. Program se snaží upozornit na chyby, kterých se mladí řidiči dopouštějí na reálných dopravních nehodách. Cílem interaktivního programu je seznámit účastníky s důležitostí slušného chování řidičů, dodržování pravidel silničního provozu a nebezpečnosti požívání návykových látek za volantem. Nechybí ani základy první pomoci při autonehodě či statistiky nehodovosti. Od 1. 1. 2016 tento program absolvovalo 32 221 účastníků v celé České republice (DEKRA CZ, 2018).

2.5 Současný stav dopravní výchovy v Libereckém kraji

Dopravní výchova v Libereckém kraji není na špatné úrovni. Ovšem, aby mohlo dojít k plnění Národní strategie bezpečnosti v silničním provozu, je zapotřebí stále zvyšovat efektivitu. Přestože si Liberecký kraj nestojí špatně ve srovnání s celou ČR, výše dopravních nehod s následkem úmrtí a těžkých zranění dětí je stále vysoká.

„Z vyhodnocení šetření dopravní výchovy CDV, v.i.i. je známo, že žáci Libereckého kraje neobstáli na výbornou“. (Parlamentní listy, 2018, s. 1). Mají jisté nedostatky, které souvisí především ve spojování teoretických znalostí s praktickými dovednostmi. Zkoumání České školní inspekce potvrdily i výsledky z celoplošného

testování žáků 9. ročníků základních škol v oblasti bezpečnostních témat. Také pedagogové v kraji mají pocit mnoha nedostatků, a to nejen v odbornosti jejich vědomostí, ale také v materiálním zajištění pro výuku dopravní výchovy (Česká školní inspekce ČR, 2017).

Základní školy se v Libereckém kraji věnují dopravní výchově především formou projektových dnů. Některé školy využívají možnosti projektového dnu „Den s dopravní výchovou“, který je součástí projektu „Markétina dopravní výchova“. (Centrum dopravního výzkumu, 2018).

Témata dopravní výchovy jsou v RVP pro základní vzdělávání (RVP ZV) zpracována, ale vzhledem k tomu, že je problematika rozložena do několika vzdělávacích oblastí, může být koncepční příprava výuky pro učitele náročnější. Proto je možné konstatovat, že dopravní výchova, jako systematická část výchovy a vzdělávání na základních školách, i přes aktualizaci RVP ZV v roce 2016, je uskutečňována spíše teoreticky a nesystematicky, což je nedostačující (Centrum dopravního výzkumu, 2018).

3 PRAKTICKÁ ČÁST

Cílem práce bylo zjistit, v jakých formách je realizována dopravní výchova na vybraných základních školách v Libereckém kraji a jaké metody školy využívají. Dále výběr jedné základní školy a prostřednictvím rozhovoru s ředitelem školy a analýzou dokumentů porovnat tuto základní školu s ostatními základními školami v Libereckém kraji.

Dalším cílem bylo vyhledání a představení projektů v Libereckém kraji, které mají zajistit zkvalitnění výuky dopravní výchovy na základních školách.

Pro přehlednější vyhodnocování mého zjišťování jsem si stanovila výzkumné otázky, na které budu ve svém výzkumu hledat odpovědi.

Výzkumné otázky:

1. V jakém rozsahu, v jakých metodách a formách je dopravní výchova realizována na základních školách v Libereckém kraji?
2. Jaká je spolupráce základních škol v Libereckém kraji se subjekty podporující zvyšování bezpečnosti silničního provozu?
3. Jakým tématům se základní školy v Libereckém kraji v dopravní výchově věnují, a v jakých předmětech?
4. Jakým způsobem se základní školy v Libereckém kraji dovídají o konkrétních projektech a jak je využívají?
5. Jaké pomůcky a materiály základní školy v Libereckém kraji v dopravní výchově používají?
6. „Jaká je účast a jaké semináře/kurzy učitelé základních škol v Libereckém kraji vyučující dopravní výchovu navštěvují.“
7. „Jaký má vybraná základní škola způsob zapracování učiva dopravní výchovy do ŠVP.“

3.1 Použité metody

Na základě prostudované problematiky dopravní výchovy a odborné literatury jsem zvolila výzkum, který budu provádět formou dotazníku a rozhovoru. Otázky budou respondentům pokládány uzavřenými, polouzavřenými nebo otevřenými otázkami.

„Podle toho, jakým způsobem má respondent v určité položce dotazníku odpovědět, lze rozdělit položky na otevřené a uzavřené (nestrukturované a strukturované). U otevřených položek respondent odpověď sám vytváří, u položek uzavřených určitým způsobem manipuluje s odpověďmi již navrženými (např. vybírá, seřazuje apod.)“ (Chráska,2007, s.165).

Rozhovor pro ředitele školy si předem pečlivě připravím, abych byla schopná dozvědět se co nejvíce informací v krátkém čase, jelikož vím, že pro ředitele škol je čas vzácný. Pomocí sestavené struktury rozhovoru povedu s ředitelem školy svižný rozhovor.

3.2 Vytváření dotazníku

Dotazník je tedy sestaven z uzavřených, polouzavřených a otevřených otázek. Sestaven je pro učitele základních škol vyučující předmět Dopravní výchova. Dotazník obsahuje celkem 11 otázek, některé z nich zahrnují ještě další podotázky.

- **Otázka č. 1** zjišťuje, jaké formy a jaký rozsah má dopravní výchova na ZŠ
- **Otázka č. 2** zjišťuje, na jaká témata dopravní výchovy školy kladou důraz
- **Otázka č. 3** je zaměřena na spolupráci škol s dalšími subjekty podporující bezpečnost v silničním provozu
- **Otázka č. 4** zjišťuje vyučovací metody dopravní výchovy na ZŠ
- **Otázka č. 5** zjišťuje, jaké vyučovací pomůcky při výuce dopravní výchovy školy používají
- **Otázka č. 6** zjišťuje, jaké vyučovací pomůcky základní školy dostávají od BESIPU
- **Otázka č. 7** zjišťuje, jaké materiály při výuce dopravní výchovy školy využívají
- **Otázka č. 8** zjišťuje z jakých zdrojů učitelé čerpají náměty a informace k výuce dopravní výchovy

- **Otázka č. 9** se zaměřuje na účast učitelů na seminářích/kurzech souvisejících s dopravní výchovou
- **Otázka č. 10** zjišťuje, do jakých předmětů je dopravní výchova zakomponována
- **Otázka č. 11** zjišťuje povědomí učitelů o projektech v Libereckém kraji, které napomáhají školám v realizaci dopravní výchovy

Každá z položených otázek zjišťuje svým způsobem informace o realizaci dopravní výchovy na základních školách. Mým cílem je z každé otázky dostat jasnou odpověď, proto při sestavování dotazníku otázky pečlivě promýšlím, aby nabídka výběru odpovědí byla široká a pro případ, že by nabídka byla i tak nedostatečná, dám respondentům prostor pro vyjádření vlastních odpovědí téměř u každé otázky. Již v úvodu dotazníku respondenty vybízím k tomu, aby se u otevřených otázek co nejvíce rozepisovali. Dotazník plánuji anonymní, tudíž nebude možné přiřadit určité informace ke konkrétním základním školám, ale pouze jako k celku.

3.3 Příprava rozhovoru pro ředitele základní školy

Abych zjistila co nejvíce informací týkající se výuky a důležitosti dopravní výchovy na základních školách, rozhodla jsem se ještě k dotazníku přidat rozhovor s ředitelem alespoň jedné základní školy z Libereckého kraje. Rozhovor si předem pečlivě připravím, abych byla schopná dozvědět se co nejvíce kvalitních informací v krátkém čase, jelikož pro ředitele škol je čas vzácný. Pomocí sestavené struktury rozhovoru povedu s ředitelem školy rozhovor, díky kterému získám další vzácné informace, které by mi garant předmětu dopravní výchovy nebyl schopný poskytnout. Cílem rozhovoru je zjistit, zda má škola podložené výsledky dopravních znalostí svých žáků, zda si škola vede nějaké vyhodnocování svých žáků (například úspěšnost v získání průkazu cyklisty) či škola vlastní směrnice o tom, jak se škola celkově zabývá dopravní výchovou. Na konci rozhovoru požádám ředitele o zapůjčení školních dokumentů pro vlastní účel mé diplomové práce, kde se pokusím zjistit, jak je zahrnuta dopravní výchova do ŠVP.

3.4 Respondenti

Pomocí webového portálu školství Libereckého kraje www.edulk.cz vyhledám rejstřík základních škol v Libereckém kraji. Školy budu vybírat tak, aby byly zastoupeny jak školy městské, tak mimoměstské. Zároveň aby bylo zastoupení škol po celém Libereckém kraji (klíčem pro tento výběr je již nepoužívané územní rozdělení – okresy Libereckého kraje).

Respondenty se pokusím získat pomocí osobní návštěvy daných škol, nebo kontaktováním po emailu. Po navázání kontaktu s respondenty se jim představím a vysvětlím důvod mé návštěvy či kontaktování. Dále je poprosím, zda by byli ochotni věnovat mi svůj čas pro vyplnění dotazníku. Dále k mému výzkumu potřebuji sehnat jednoho ředitele školy, který mi poskytne rozhovor a také mi umožní nahlédnout do školských dokumentů. Ředitele školy osobně oslovím a požádám ho o poskytnutí rozhovoru a zapůjčení školního dokumentu (Školní vzdělávací program) k účelům mé diplomové práce.

3.5 Analýza ŠVP ZV

Provedu analýzu školního dokumentu „Školního vzdělávacího programu“ (ŠVP) dané školy. Zaměřovat se budu na vzdělávací oblasti, ve kterých se téma dopravní výchovy bude objevovat. Školní vzdělávací program základního vzdělávání (dále jen ŠVP ZV) je kurikulární dokument a je vytvářen zaměstnanci každé konkrétní školy. K jeho vydání je zapotřebí souhlas ředitele školy. Školní vzdělávací program základního vzdělávání musí být vždy veřejně přístupný. Vychází z Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (RVP ZV) a obsahem Školního vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (ŠVP ZV) jsou identifikační údaje, zaměření školy, charakteristika ŠVP ZV, učební plán a osnovy, hodnocení žáků a sebehodnocení školy. Obsah ŠVP ZV bývá rozdělen do předmětů, ale i jiných částí učiva. ŠVP ZV školám umožňuje odlišovat se od ostatních škol, propagovat své vlastní představy o vzdělávání, a učit žáky diferenciovaně. Žáci a rodiče žáků mohou tak vybírat školy, které nejvíce vyhovují jejich požadavkům a představám (Dostál, 2011).

3.6 Vyhledání projektů

Projekty zkvalitňující výuku dopravní výchovy na základních školách v Libereckém kraji budu vyhledávat pomocí webového portálu www.google.com, kde se pokusím získat informace o existujících dopravních projektech. Dále se pokusím obvolat několik subjektů zabývající se bezpečností na silnicích, zda nebudou mít přehled o takových projektech. Abych však využila všech možností k nalezení vhodných zkvalitňujících programů (projektů), zakomponuji do dotazníku otázku zjišťující existenci projektů v Libereckém kraji, které napomáhají školám v realizaci dopravní výchovy.

4 Sběr dat a vyhodnocení

4.1 Sběr dat

Dotazník a rozhovor

Vyhodnocení dat nebylo složité, jelikož dotazník obsahoval poměrně velký počet otázek s nabízenou odpovědí a ty poskytly jednoznačné výsledky. U otázek otevřených byly odpovědi rozdílné, ale mnohdy se některé z nich opakovaly. Dotazníkové šetření jsem provedla s padesáti respondenty ze základních škol z celého Libereckého kraje. Jedná se o školy městské i mimoměstské.

Rozhovor s ředitelem vybrané školy neproběhl podle původního plánu. Připisuji to velké časové vytíženosti ze strany ředitele. Byla jsem však ředitelem odkázána na garanta předmětu Dopravní výchova, s nímž pak rozhovor proběhl. Ten mi poskytl podstatně více informací.

Respondenti

Respondentů jsem získala celkem 50. Každý respondent pochází z jedné základní školy v Libereckém kraji. Jedná se převážně o učitele vyučující dopravní výchovu na prvním stupni a několik garantů předmětu Dopravní výchova. Abych respondenty přiměla ochotně vyplnit dotazník, je důležité, jak už zmiňuje Chráska (2007) již do úvodu dotazníku zapracovat přiměřenou motivaci, kde je nutné vysvětlit smysl našeho šetření. Dále také záleží na způsobu vyplňování dotazníku, pokud je dotazník příliš náročný, ochota spolupráce bude pravděpodobně nízká.

4.2 Výsledky výzkumného šetření

4.2.1 Výsledky dotazníkové šetření

Formy dopravní výchovy

Respondenti odpovídali na otázku „Jakou podobu má dopravní výchova na Vaší škole“ a „Kde se dopravní výchova na Vaší škole vyučuje“. Otázky nabízely uzavřené odpovědi s možností dopsat vlastní odpověď a také zde byla možnost označit více odpovědí najednou. Otázku jsem zvolila proto, abych zjistila, zda se dopravní výchova vyučuje na všech školách stejným způsobem nebo se způsob výuky liší. Výsledky této otázky lze vidět v grafu č. 1.

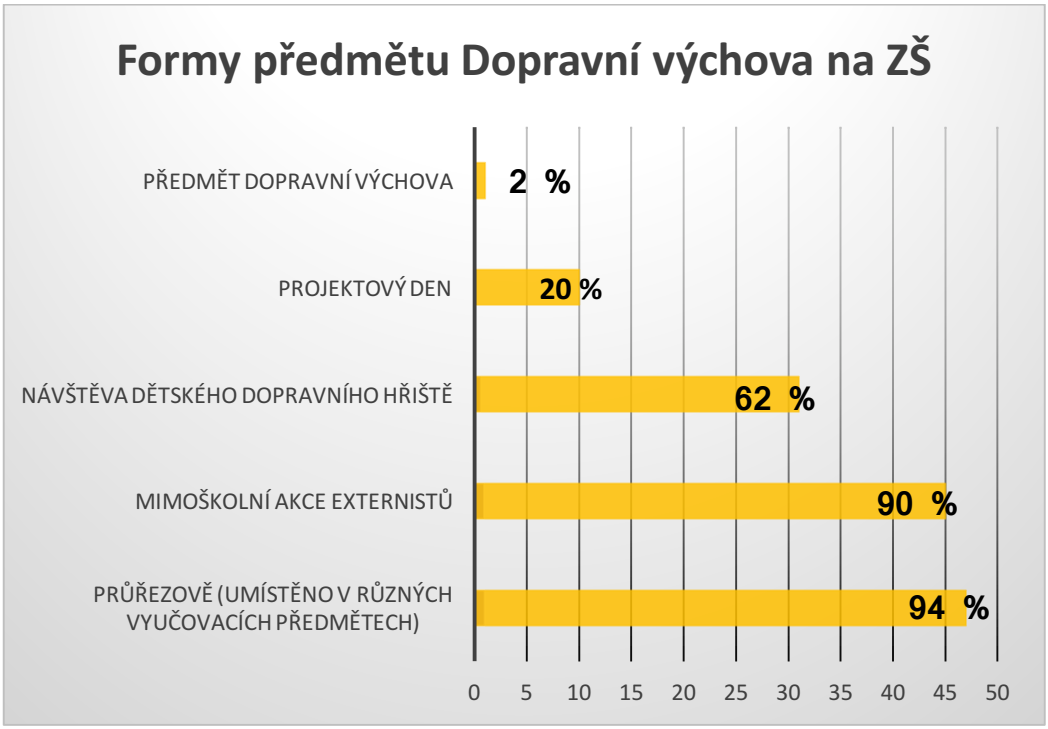

Graf 1 Formy předmětu Dopravní výchova na ZŠ

Z grafu je patrné, že dopravní výchovu mají základní školy nejčastěji zařazenou průřezově, tzn., že dopravní výchova je na školách umístěna v různých vyučovacích předmětech a je tedy jejich součástí. Dále pak školy v hojném počtu využívají služeb externích pracovníků. Pouze jedna základní škola má dopravní výchovu zařazenou jako samostatný předmět.

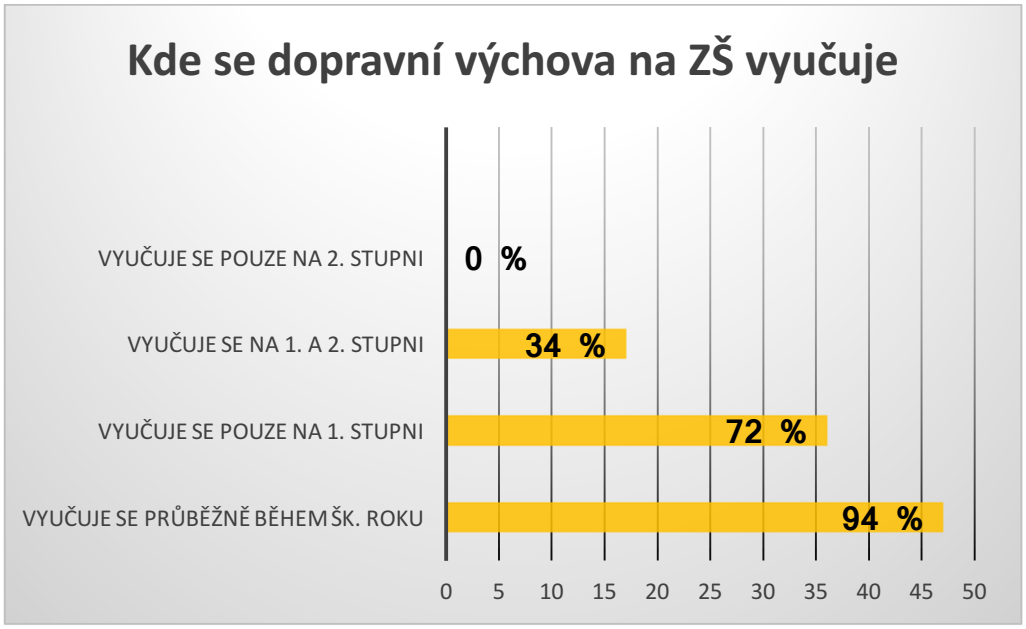

Graf 2 Kde se dopravní výchova na ZŠ vyučuje

Nejvíce respondentů odpovídalo, že je dopravní výchova na školách vyučována průběžně během celého školního roku, nejvíce však pouze na prvním stupni. Pouze na druhém stupni není vyučována nikde.

Témata dopravní výchovy

Druhá položka zjišťovala, na která témata v dopravní výchově školy kladou velký důraz. Otázka byla otevřená, tudíž respondenty nutila k zamyšlení a ve psaní své odpovědi nebyli nijak omezováni. Výsledky této otázky lze vidět v grafu č. 3.

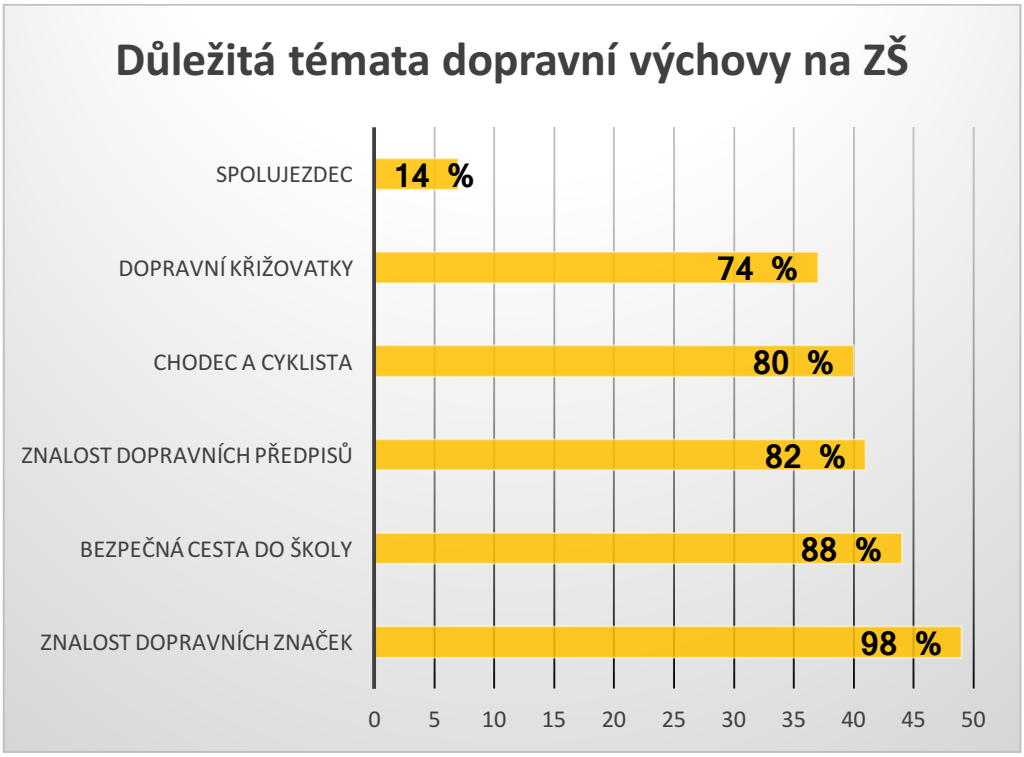

Graf 3 Důležitá témata dopravní výchovy na ZŠ

Z grafu lze jednoznačně vidět, že školy myslí na všechna důležitá témata. Dále je z grafu patrné, že témata jsou poměrně rovnoměrně rozmístěna. Tématu Spolujezdec se věnuje pouze malé procento škol.

Spolupráce škol se subjekty podporujícími zvyšování bezpečnosti silničního provozu

Třetí dotazníková otázka se skládá ze dvou částí. První část obsahuje uzavřenou otázku, která zjišťuje, zda školy vůbec spolupracují s nějakými subjekty podporujícími bezpečnost v silničním provozu. Pokud školy s takovými subjekty spolupracují, následuje druhá část otázky, která nabízí respondentům výběr ze šesti subjektů, ke kterým doplní, jakým způsobem s nimi spolupracují. V případě, že by škola spolupracovala i s jinými subjekty než mnou uvedenými, měli respondenti možnost na konci této otázky další subjekty připsat. Výsledky lze vidět v grafu č. 4.

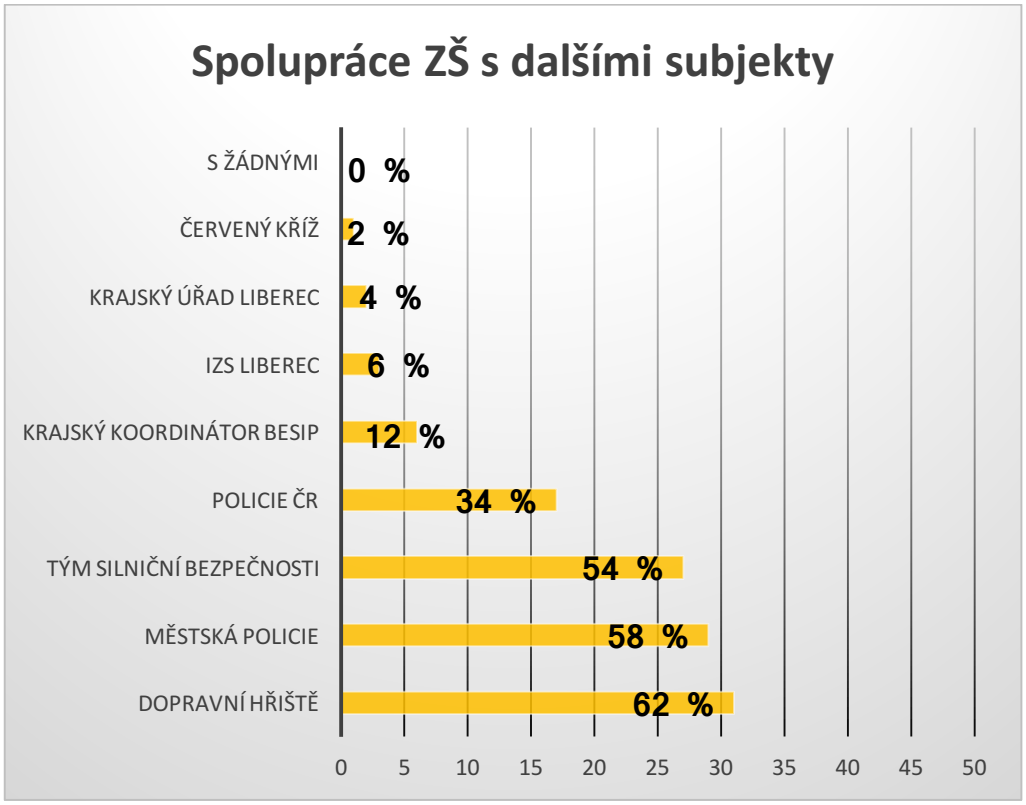

Graf 4 Spolupráce ZŠ s dalšími subjekty

Z grafu je patrné, že všechny základní školy spolupracují alespoň s jedním subjektem. Nejvíce však spolupracují a využívají služeb dopravních hřišť, městské policie a Týmu silniční bezpečnosti. Mezi méně školami využívané subjekty patří například Krajský koordinátor BESIP, IZS Liberec, Krajský úřad Liberec a Červený kříž.

Respondenti dále uvedli, že využívají služeb místních městských policií a ty školám nabízejí různé besedy, přednášky, praktické jízdy, dopravní a vědomostní soutěže, a také školám k výuce dopravní výchovy poskytují dopravní hřiště. Besedy školám nabízí

také Policie ČR. Od organizace Tým silniční bezpečnosti základní školy využívají dopolední preventivní program, na druhém stupni školy využívají jejich pracovní listy pro výuku dopravní výchovy a dále se také školy účastní výtvarných a literárních soutěží pořádanými touto organizací.

Metody dopravní výchovy při výuce

Respondenti odpovídali na otázku „Jaké metody při výuce dopravní výchovy používají.“ Na výběr dostali respondenti z šesti možností a měli zaškrtnout všechny jimi používané metody. Otázka byla uzavřená a v případě používání i jiných metod než mnou navržené, měli respondenti možnost další metody dopsat. Výsledky lze vidět v grafu č. 5.

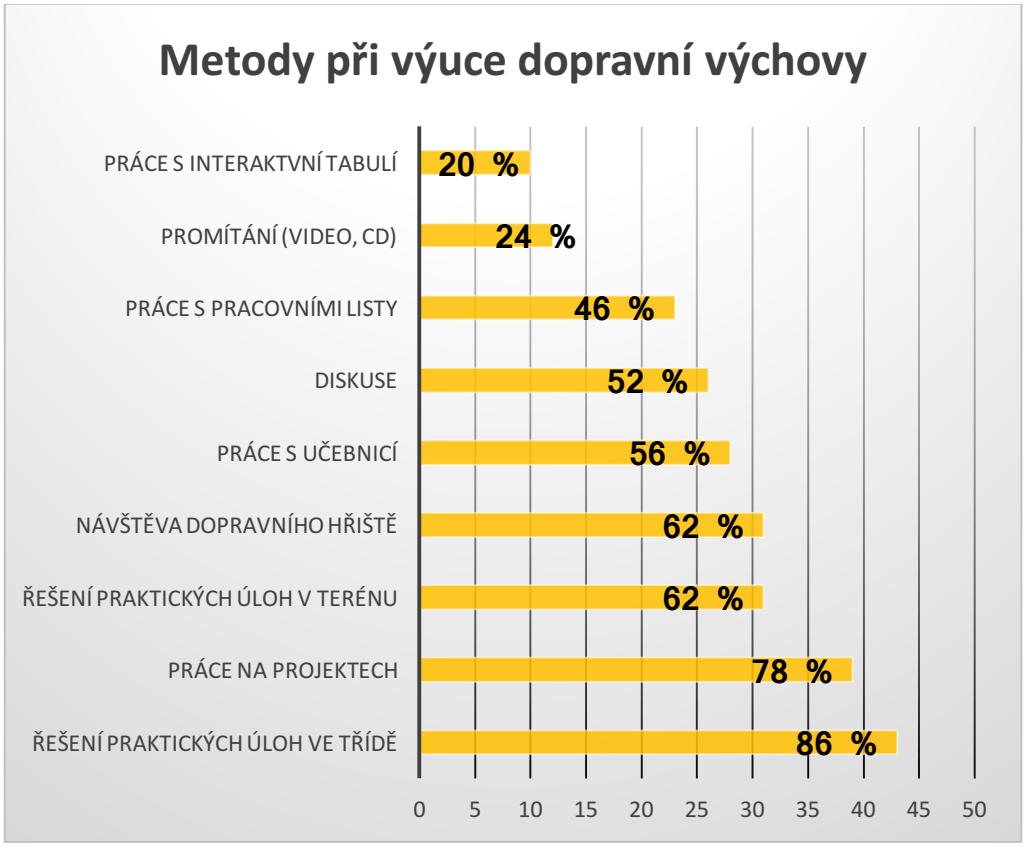

Graf 5 Metody při výuce dopravní výchovy

Z grafu vyplývá, že do nejvíce používaných metod spadá řešení praktických úloh ve třídě a práce na projektech. Dále si povšimněme totožného počtu respondentů u řešení praktických úloh v terénu a u návštěv dopravních hřišť, které též patří mezi hojně využívané. Práci s interaktivní tabulí uvedlo pouhých 20 %.

Pomůcky dopravní výchovy při výuce

Pátou položkou jsem zjišťovala, jaké pomůcky respondenti při výuce dopravní výchovy využívají. Respondenti měli zaškrtnout všechny pomůcky, které při výuce využívají.

Na výběr dostali respondenti ze šesti možností a měli zaškrtnout všechny jimi používané metody. Otázka byla uzavřená a v případě používání i jiných metod než mnou navržené, měli respondenti možnost další metody dopsat. Výsledky lze vidět v grafu č. 6.

Graf 6 Pomůcky na výuku dopravní výchovy

Z grafu je patrné, že jednoznačně převládají pomůcky soubor dopravních značek a vzorové testy dopravní výchovy. 6 % respondentů uvedlo, že při výuce dopravní výchovy nepoužívají žádné pomůcky.

Pomůcky BESIP na základních školách

Respondenti odpovídali na otázku, zda školy dostávají od krajského koordinátora BESIP nějaké pomůcky. Otázku jsem ponechala otevřenou. Výsledky lze vidět v grafu č. 7.

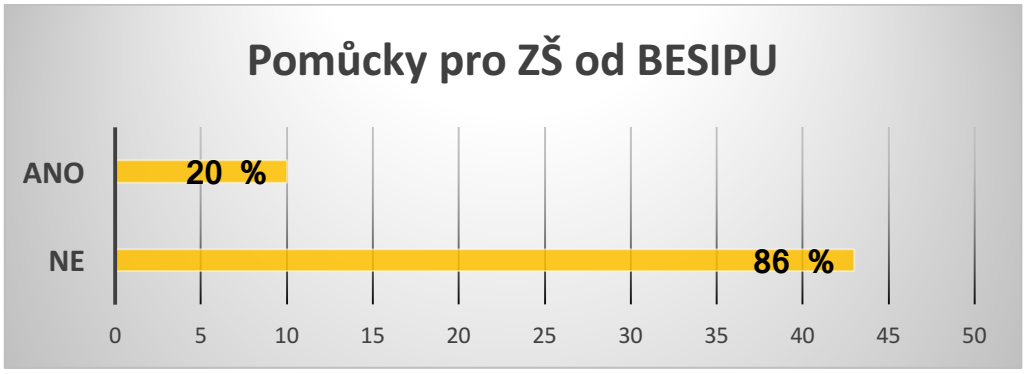

Graf 7 Pomůcky pro ZŠ od BESIPU

Z grafu lze vidět poměrně vysoký počet škol, který od Krajského koordinátora BESIP žádné pomůcky nedostává. Pouhých 20 % respondentů uvedlo, že jejich škola od Krajského koordinátora nějaké pomůcky obdržela. Z toho tři respondenti uvedli, že obdrželi nový soubor dopravních značek, další tři respondenti obdrželi reflexní materiály, brožury dopravní prevence, CD křižovatek a omalovánky. Zbylí respondenti neuvedli, o jaké pomůcky se konkrétně jednalo.

Využívané materiály při výuce dopravní výchovy

Respondenti odpovídali na otázku „Jaké materiály při výuce dopravní výchovy využívají, případně z jakých podkladů vycházejí.“ Respondentům byla nabídnuta zcela otevřená otázka. Výsledky lze vidět v grafu č. 8.

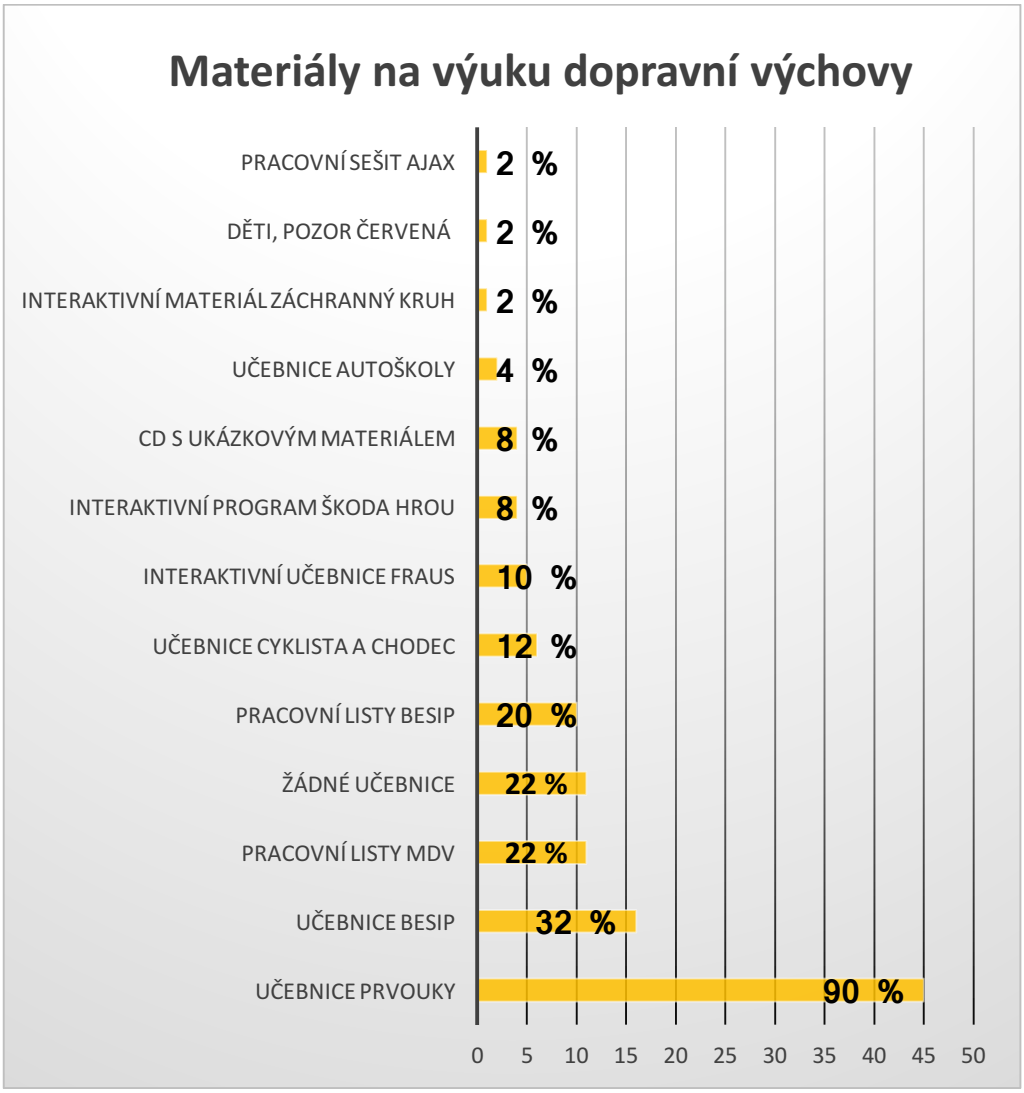

Graf 8 Materiály na výuku dopravní výchovy

Z grafu můžeme vidět, že jednoznačně převažuje učebnice prvouky nad všemi ostatními materiály. Mezi méně využívané materiály patří dále pracovní listy a jiné učebnice. 22 % respondentů uvedlo, že nepoužívá žádné učebnice.

Informace a náměty na výuku dopravní výchovy

Osmou položkou jsem od respondentů zjišťovala, z jakých zdrojů učitelé čerpají informace a náměty k výuce dopravní výchovy. Otázku jsem nechala zcela otevřenou. Výsledky lze vidět v grafu č. 9.

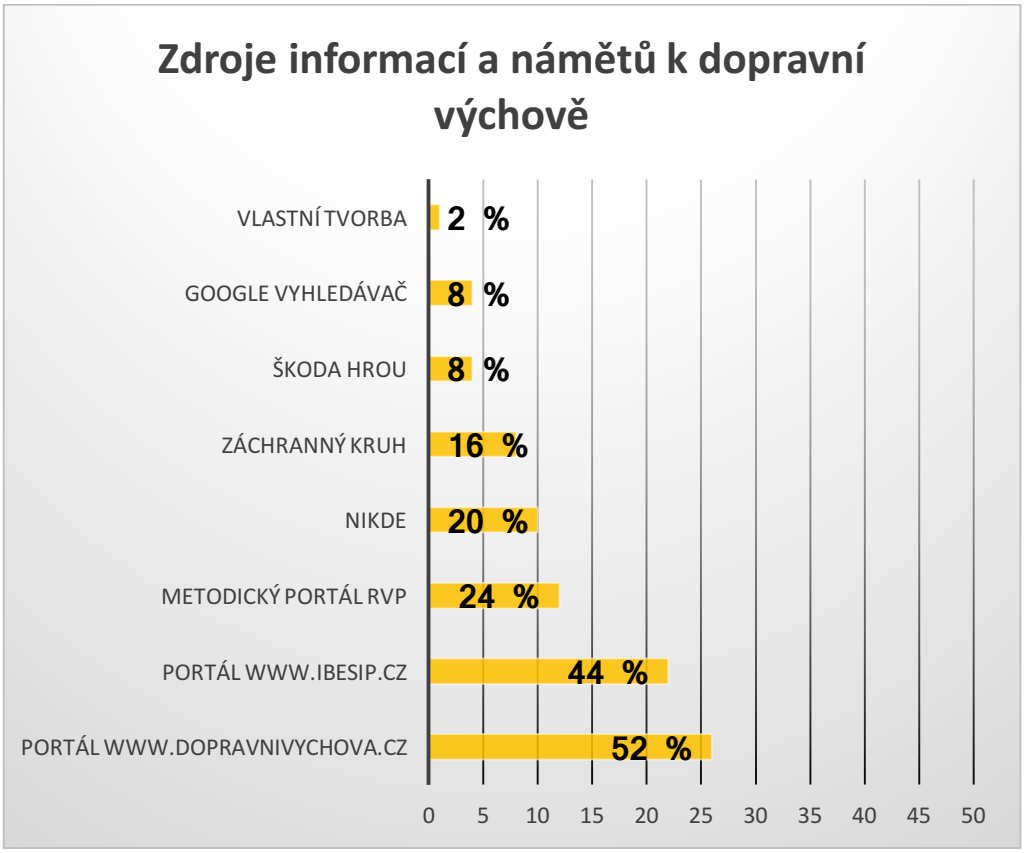

Graf 9 Zdroje informací a námětů k dopravní výchově

Nejvíce respondentů čerpá informace a náměty z webových portálů www.dopravnivychova.cz a www.ibesip.cz. Poměrně velké množství respondentů uvedlo, že informace a náměty nečerpá z žádných zdrojů.

Účast učitelů na seminářích a kurzech souvisejících s dopravní výchovou

Devátou položkou jsem zjišťovala, zda se učitelé základních škol účastní seminářů či kurzů souvisejících s dopravní výchovou, případně jakých seminářů a kurzů. Otázku jsem ponechala zcela otevřenou. Výsledky lze vidět v grafu č. 10.

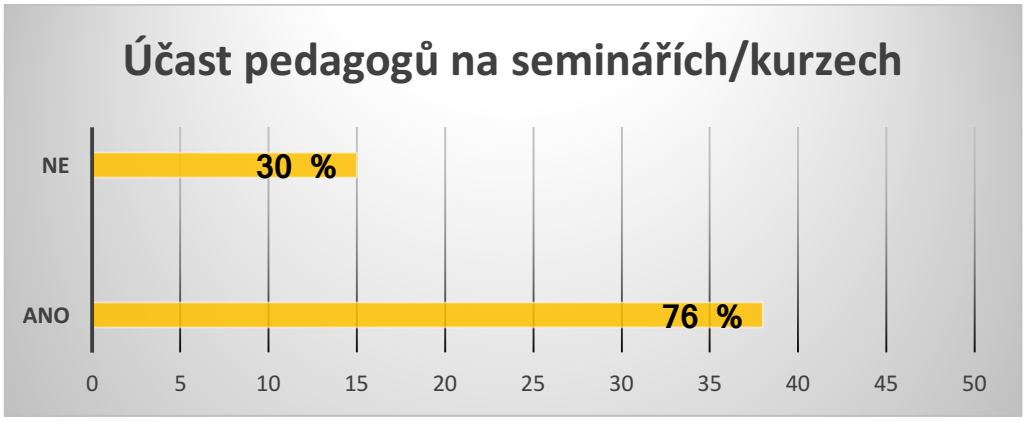

Graf 10 Účast pedagogů na seminářích/kurzech

Z grafu je patrné, že poměrně vysoké procento respondentů uvedlo, že se pedagogové v Libereckém kraji v hojné míře účastní nebo účastnili nějakých odborných seminářů. Pouze jeden respondent uvedl, že se účastnil semináře před více než třemi lety, a to semináře pořádaného Venkovským prostorem. Zbývající respondenti uvedli, že se účastnili akreditovaného semináře pořádaného Týmem silniční bezpečnosti před méně než třemi lety.

Do jakého předmětu je dopravní výchova zařazena

Desátou položkou jsem zjišťovala, do jakého předmětu je dopravní výchova v jednotlivých základních školách zakomponována. Respondentům jsem ponechala otázku zcela otevřenou. Výsledky lze vidět v grafu č. 11.

Graf 11 Zařazení dopravní výchovy do předmětů

Z grafu můžeme vidět, že jednoznačně převažuje předmět Prvouka nad ostatními předměty. Dopravní výchovu má v předmětu Prvouka zařazeno 90 % škol. Zajímavé je, že pouze jeden respondent uvedl, že dopravní výchova je ve škole vyučována jako samostatný předmět. Deset respondentů uvedlo, že se u nich ve škole vyučuje dopravní výchova ve dvou předmětech, a to v Prvouce a ve Vlastivědě. Stejný počet respondentů uvedl, že je dopravní výchova zakomponována do předmětu Občanská a rodinná výchova a Tělesná výchova.

Povědomí učitelů o projektech v Libereckém kraji, které napomáhají školám v realizaci dopravní výchovy

Poslední dotazníkovou otázkou jsem se snažila od respondentů získat informace o tom, zda mají povědomí o nějakých existujících projektech v Libereckém kraji, které mají za úkol napomáhat školám v realizaci dopravní výchovy. V případě, že by respondenti nějaké projekty znali, měli do dotazníku napsat název projektu a jestli s ním někdy spolupracovali či dokonce momentálně spolupracují. Výsledky lze vidět v grafu č. 12.

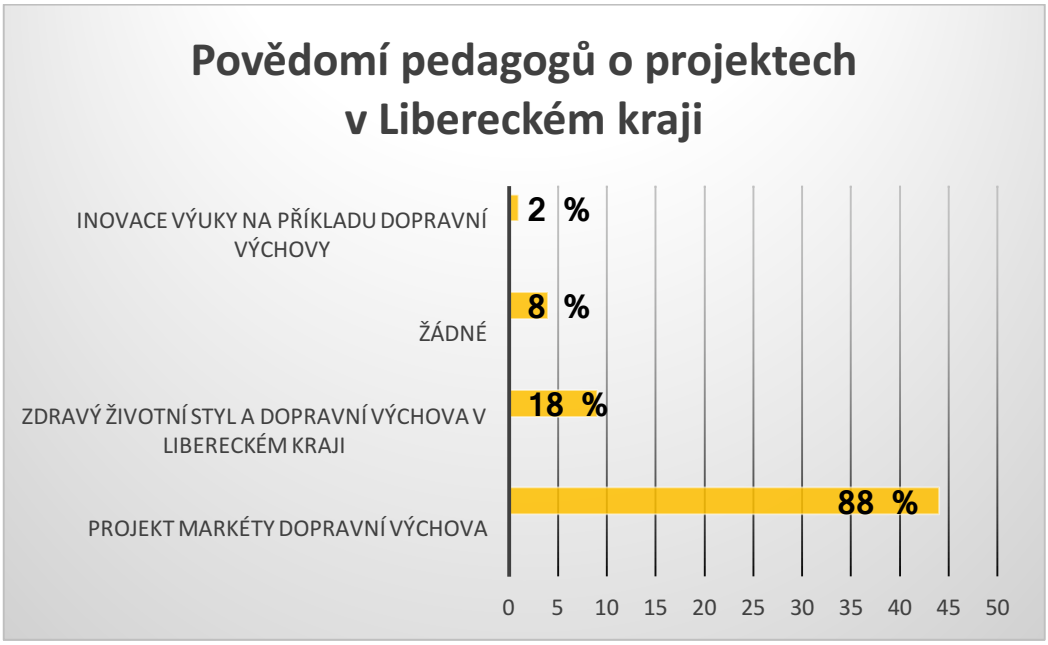

Graf 12 Povědomí pedagogů o projektech v Libereckém kraji

Podle grafu je jednoznačně projekt „Markéty dopravní výchova“ mezi respondenty velmi proslulý, uvedlo jej 88 % dotazovaných respondentů. Dále byly respondenty uvedeny další dva projekty, projekt „Inovace výuky na příkladu dopravní výchovy“ a projekt Zdravý životní styl. Tyto projekty však nejsou mezi respondenty tolik známé. 8 % respondentů uvedlo, že nezná žádný projekt.

4.2.2 Výsledky z rozhovorů

Rozhovor s ředitelem školy a garantem předmětu Dopravní výchova

Po emailové domluvě s ředitelem jedné zkoumané základní školy jsme si společně domluvily termín našeho setkání. V červnu 2018 jsem měla možnost provést rozhovor přímo s ředitelem jedné liberecké školy. Rozhovor jsem měla předem pečlivě promyšlený a otázky jsem cílila přímo na konkrétní záležitosti. Snažila jsem se, abych se v co nejkratším čase, dozvěděla co nejvíce přínosných informací pro svůj výzkum. Předpokládala jsem, že pro každého ředitele, ať už základní školy nebo jakékoliv jiné organizace, bude čas vzácný, a tak jsem se snažila, aby rozhovor proběhl co nejrychleji. Řediteli školy jsem předem poděkovala za čas, který mi je ochotný věnovat a poté jsem ihned zahájila rozhovor.

První položená otázka byla: **„Vede si škola nějaké vyhodnocování svých žáků?“** (například úspěšnost v získání průkazu cyklisty). Odpověď na tuto otázku byla taková, že žáci čtvrtých tříd na konci školního roku vykonávají zkoušky na obdržení průkazu cyklisty ve spolupráci s dětským dopravním hřištěm v Liberci a výsledky úspěšnosti či neúspěšnosti žáků si škola ponechává. Každý rok, je na této škole cca 75% úspěšnost žáků při prvním pokusu při závěrečných cyklistických zkouškách.

Druhá položená otázka zněla: **„Má Vaše škola podložené výsledky dopravních znalostí svých žáků?“** Ředitel školy mi sdělil, že přehled o dopravních znalostech svých žáků mají, jelikož se škola účastní dopravní soutěže, kde jsou testováni všichni žáci od páté třídy.

Na otázku, **zda škola vlastní směrnice o tom, jak se celkově škola zabývá dopravní výchovou**, mi bylo sděleno, že takové směrnice škola nemá.

Ředitele školy jsem poté ještě požádala, zda by mi neposkytl další informace týkající se dopravní výchovy na jejich škole, bohužel mě však žádné jiné informace neposkytl a odkázal mě na garanta předmětu Dopravní výchovy, který mi poskytne více informací, jelikož má na škole dopravní výchovu na starosti. Je možné, že se ředitel vážně o dopravní výchovu na své škole příliš nezajímá a více informací už mi skutečně poskytnout nemohl. Další otázky jsem už tedy nepokládala, jelikož jsem vycítila, že už by se rád věnoval svým pracovním povinnostem. Na konci našeho rozhovoru jsem ředitele poprosila o zapůjčení Školního vzdělávacího programu (ŠVP) k jeho analýze. Se zapůjčením tohoto dokumentu neměl sebemenší problém, jelikož se jedná o veřejný dokument.

Téhož dne jsem se setkala s garantem předmětu Dopravní výchova na této základní škole. Jednalo se o učitele z prvního stupně. Požádala jsem ho tedy, zda by mi umožnil provést s ním rozhovor. Svůj čas mi věnoval ihned, jelikož měl momentálně volnou hodinu. Skutečně mi tedy poskytl více informací o tom, jak se škola dopravní výchově věnuje. Učitel byl velmi sdílný, začal hovořit sám, a občas jsem vsunula nějakou otázku.

Na této základní škole se tedy dopravní výchova vyučuje od první do třetí třídy v předmětu Prvouka. Ve čtvrté třídě je součástí předmětu Vlastivěda, kdy jsou žáci po celý rok připravováni na zkoušky průkazu cyklisty. Učivu dopravní výchovy se ve čtvrtém ročníku věnují jednou za čtrnáct dní a vyučuje ji ten, kdo je zrovna třídním učitelem. Dále zmínil, že spolupráce s dopravním hřištěm v Liberci je bezproblémová a bezplatná, a že výuka na dopravním hřišti je ze zákona daná. V páté třídě mají dopravní výchovu v učivu zařazenou také, a vyučují jí podle toho, jak ji mají ve svém Školním vzdělávacím programu začleněnou, stejně jako to mají i na druhém stupni určené v ŠVP. Dále mi učitel prozradil, jak získává a z čeho čerpá náměty a materiály. Sám si tedy z webových portálů jako jsou www.ibesip.cz, www.dopravnivychova.cz a www.google.com stahuje materiály, které uzná za vhodné, občas dostává nějaký materiál od Městské policie v Liberci (dětské dopravní hřiště) a nedávno se Tým silniční bezpečnosti škole sám ozval s nabídkou zdarma uspořádat projektový den pro 1.–5. třídu.

Sdělil mi, že jako garant dopravní výchovy shromažďuje veškeré informace související s dopravní výchovou, zajišťuje programy, projekty, spolupráci s ostatními subjekty, soutěže a materiály. Každé dva roky se zúčastňuje školení pro učitele dopravní výchovy, které pořádá Krajský úřad v Liberci. Sám si své vzdělání doplňuje prostřednictvím internetu nebo se účastní vyhlášených školeních. Zbylé informace mi učitel vyplnil v dotazníku.

4.2.3 Výsledky z analýzy Školního vzdělávacího programu

Analýza Školního vzdělávacího programu vybrané liberecké základní školy

Vybraná základní škola se nejvíce dopravní výchově věnuje na prvním stupni ve druhé a čtvrté třídě. Ve druhém ročníku se učitelé dopravní výchovou zabývají téměř celých pět měsíců. Ve čtvrtém ročníku jsou žáci po celý školní rok pečlivě připravování na závěrečné cyklistické zkoušky, které se konají vždy na konci školního roku.

V ostatních ročnících se dopravní výchovou učitelé zabývají také, avšak už jí nevěnují tolik času. Většinou se jedná o pár témat zasahujících do oblasti dopravní výchovy. Níže je podrobně popsáno začlenění dopravní výchovy do konkrétních předmětů.

V první třídě se téma dopravní výchovy objevuje pouze v předmětu Prvouka v učivu Místo, kde žijeme. Učivu Místo, kde žijeme se učitelé věnují v květnu maximálně dvě až tři vyučovací hodiny. **Očekávaným výstupem učiva** je: *„žák pozná přechod pro chodce, světelnou signalizaci a uplatňuje základní pravidla účastníků silničního provozu“ (ŠVP, ZŠ Náměstí Míru).*

Ve druhé třídě se téma dopravní výchovy nachází v předmětech Prvouka a Tělesná výchova. V předmětu Prvouka se téma dopravní výchovy nachází opravdu hodně a věnuje se jí mnoho času, což mě velmi mile překvapilo. Můžeme ji tedy nalézt v učivu Bezpečná cesta do školy, Riziková místa a situace, Dopravní síť a Osobní bezpečí (bezpečné chování v silničním provozu, dopravní značky; předcházení rizikovým situacím v dopravě a v dopravních prostředcích). Učivu Bezpečná cesta do školy je věnována polovina září, učivu Osobní bezpečí jsou věnovány dokonce čtyři celé měsíce. Učivu Dopravní síť je věnován jeden měsíc. Celkem to však činí pět a půl měsíce věnování se tématu dopravní výchově ve druhém ročníku. **Očekávané výstupy jsou**: *„žák se umí slušně a bezpečně chovat v hromadné dopravě; žák vyznačí v jednoduchém plánu místo svého bydliště a školy, cestu na určené místo a rozliší možná nebezpečí v nejbližším okolí“ (ŠVP, ZŠ Náměstí Míru).* V předmětu Tělesná výchova se téma dopravní výchovy objevuje pouze v učivu Turistika a pobyt v přírodě, kdy se žáci učí přímo v praxi například pravolevou orientaci, jak správně přecházet přes přechod pro chodce nebo po jaké straně chodí chodci na chodníku.

Ve třetí třídě můžeme téma dopravní výchovy nalézt v předmětech Prvouka a Matematika. V předmětu Prvouka v učivu Domov – Prostředí domova, Orientace v místě bydliště a školy, adresa, Bezpečná cesta do školy, Riziková místa a situace, Dopravní síť, Osobní bezpečí (bezpečné chování v silničním provozu, dopravní značky; předcházení rizikovým situacím v dopravě a v dopravních prostředcích). Tématu dopravní výchova je věnováno v předmětu Prvouka celkem jeden a půl měsíce. Učivo Osobní bezpečí se však prolíná během celého školního roku. **Očekávané výstupy jsou**: *„žák ví, jak se správně chovat v silničním provozu jako chodec; vyhledá a vyznačí svou obec (město) na mapě ČR; žák vyznačí v jednoduchém plánu místo svého bydliště a školy, cestu na určené místo a rozliší možná nebezpečí v nejbližším okolí“ (ŠVP, ZŠ Náměstí*

Míru). V předmětu Matematika se téma dopravní výchovy nachází v učivu Jízdní řády a očekávaný výstup je: žák dokáže vyhledat spoje (autobusové) z místa A do místa bydliště.

Ve čtvrté třídě téma dopravní výchovy nalezneme v předmětech Vlastivěda, Matematika a Tělesná výchova. V předmětu Vlastivěda v učivu Mapy obecně zeměpisné a tematické. **Očekávaným výstupem je**: *„žák pracuje s plánem obce, popíše cestu do školy ze svého bydliště, označí nebezpečná místa cesty do školy*“ *(ŠVP, ZŠ Náměstí Míru)*. Tomuto učivu je věnován jeden celý měsíc. V předmětu Matematika v učivu Jízdní řády je **očekávaným výstupem**: *„žák vyhledává, sbírá a třídí data*“ *(ŠVP, ZŠ Náměstí Míru)*. V předmětu Tělesná výchova v učivu Turistika a pobyt v přírodě. Je zde zjevná mezipředmětovost. Škola myslí na témata Dopravní výchovy i v dalších předmětech.

Dále v tomto ročníku probíhá po celý školní rok příprava žáků na závěrečné cyklistické zkoušky, tedy od září do června. Žáci během školního roku několikrát navštíví dětské dopravní hřiště a důkladně jsou s nimi probírány dopravní situace, křižovatky, značky apod.

V páté třídě se téma dopravní výchovy vyskytuje v předmětech Přírodověda, Matematika a Tělesná výchova. V předmětu Přírodověda v učivu Bezpečné chování v silničním provozu, cyklista. Věnováno mu je jeden a půl měsíce. **Očekávaným výstupem je**: *„zná a orientuje se v situacích ohrožujících život; uvědomuje si každodenní nebezpečí na silnicích*“ *(ŠVP, ZŠ Náměstí Míru)*. V předmětu Matematika v učivu Jízdní řády, **očekávaným výstupem je**: *„žák vyhledává, sbírá a třídí data“ (ŠVP, ZŠ Náměstí Míru)*. V předmětu Tělesná výchova v učivu Turistika a pobyt v přírodě.

V šesté a sedmé třídě se téma dopravní výchovy vyskytuje pouze v předmětu Anglický jazyk, a to v učivu Cestování o prázdninách. **Očekávanými výstupy je**: *„žák pojmenuje běžné dopravní prostředky a běžná místa, budovy a věci spojené s cestováním“ (ŠVP, ZŠ Náměstí Míru).*

V osmé a deváté třídě se zase téma dopravní výchovy objevuje pouze v předmětu Anglický jazyk – konverzace, a to v učivu Cestování.

4.2.4 Výsledky z vyhledávání projektů

Projekty zkvalitňující výuku dopravní výchovy na základních školách v Libereckém kraji jsem vyhledávala několika způsoby. Prvním způsobem bylo pomocí

webového portálu www.google.com vyhledat potřebné existující projekty. Pomocí tohoto portálu jsem nalezla tři projekty zkvalitňující výuku dopravní výchovy v Libereckém kraji. Prvním nalezeným projektem je relativně mladý projekt s názvem „Markétina dopravní výchova“, která je projektem organizace Týmu silniční bezpečnosti, dále druhý projekt s názvem „Zdravý životní styl a dopravní výchova v Libereckém kraji“ a poslední projekt s názvem „Inovace výuky na příkladu dopravní výchovy“. Protože se mi zdál počet nalezených projektů malý, pokusila jsem se získat další informace o dalších existujících projektech dopravní výchovy pomocí telefonických rozhovorů. Obvolávala jsem několik subjektů zabývajících se bezpečností na silnicích (například Tým silniční bezpečnosti, BESIP, Krajský úřad Liberec apod.), zda nemají přehled o takových existujících projektech. Bohužel mi však několik z nich potvrdilo, že v Libereckém kraji jsou opravdu pouze tyto tři projekty a projekt „Zdravý životní styl a dopravní výchova v Libereckém kraji“ probíhal už před mnoha lety a nyní už tedy není aktuální. Posledním způsobem, jakým jsem se snažila získat informace o existujících projektech v Libereckém kraji byla návštěva dětského dopravního hřiště v Liberci. Zde mi bylo také potvrzeno, že v Libereckém kraji existují pro zkvalitnění výuky dopravní výchovy na základních školách pouze tyto tři projekty, kdy nejvíce využívaným je mladý projekt „Markétina dopravní výchova“.

4.2.4.1 Projekt Markétina dopravní výchova

Projekt Týmu silniční bezpečnosti, který se zaměřuje na výchovu a vzdělávaní dětí a dospělých v oblasti bezpečnosti v silničním provozu, a to především díky dopravní výchově.

Cílem projektu „Markétina dopravní výchova“ (MDV) je podpora dopravní výchovy především ve školách. Dále má za úkol poskytnout další vzdělávání pedagogů a tím zvýšit jejich odborné znalosti a dovednosti v oblasti dopravní bezpečnosti. Probudit u pedagogů zájem o tuto problematiku a uvědomění si, že věnovat čas dopravní výchově u dětí vychováváme společně budoucí generaci dospělých řidičů, snad zodpovědných, ohleduplných a tolerantních.

Díky vzniku nových materiálů, pomůcek, her, aktivit atd. lze dosáhnout udržitelného rozvoje témat ve výuce dopravní bezpečnosti, nejen pro žáky mateřských a základních škol. Snaha o dosažení reálné implementace dopravní výchovy do výuky díky mezipředmětovým vztahům.

Projekt je zaštítěn několika subjekty, které se věnují oblasti dopravní bezpečnosti, a to Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, Ministrem vnitra a Policejní prezidentem České republiky.

Aktivity projektu

- Akreditované metodické semináře dopravní výchovy pro pedagogy Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy v systému dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků (č. j. 6827/2018-2-224).
- Pracovní listy pro 1. stupeň a 2. stupeň základních škol – mezipředmětové vazby, dopravní výchova je přidanou hodnotou jiných vzdělávacích oblastí, tedy výuka probíhá „podprahově".
- Preventivní program pro mateřské a základní školy formou zážitkové pedagogiky prostřednictvím mnoha reálných pomůcek (jízdní kolo, autosedačka, přilby, aj.).
- Výtvarné a literární soutěže celorepublikové úrovně ve spolupráci s Policií ČR.
- Semináře pro preventisty Policie ČR, strážníky městských a obecních policií, případně pro asistenty krajských koordinátorů BESIP zaměřené na zážitkové aktivity při prezentaci ve školách (na základě metodiky, která je výsledkem výboru Rady vlády pro dopravní výchovu a osvětu).
- Dopravně bezpečnostní akce Policie ČR s podporou materiálů projektu.
- Interaktivní výukové stěny pro podporu dopravní výchovy v rodinách (obchodní centra, dětské koutky).
- Výukové pomůcky (omalovánky, časopisy, sešity, samo výukové kalendáře) pro podporu dopravní výchovy v rodinách.
- Rozšiřování povědomí o projektu, jeho aktivitách a obecně dopravně bezpečnostních tématech prostřednictvím webového portálu, kanálech sociálních sítí, komentováním v masmédiích

Realizace seminářů pro pedagogy v Libereckém kraji

Pro pedagogy základních škol bylo uspořádáno v roce 2017 šest metodických seminářů, přičemž tři z těchto seminářů proběhly na území Libereckého kraje (Liberec, Česká Lípa, Jablonec nad Nisou). V roce 2018 byly realizovány další čtyři semináře pro pedagogy, a to ve městech: Frýdlant, Nový Bor, Turnov a Liberec. Cílem těchto seminářů je seznámit pedagogy a další pedagogické pracovníky s možností zapojení dopravní

výchovy do výuky díky mezipředmětovým vztahům. Tyto mezipředmětové vztahy jsou především využívány na druhém stupni základních škol.

Dále je cílem seznámit účastníky seminářů s legislativou provozu na pozemních komunikacích a implementací dopravní výchovy do školních vzdělávacích programů. U pedagogických pracovníků by měla být zvýšena vlastní iniciativa k zařazování dopravně bezpečnostních témat do výuky.

Didaktický materiál pro základní školy

Hlavním cílem projektu „Markétina dopravní výchova“ je vytvoření a distribuování souboru didaktických materiálů a pomůcek pro základní školy. Tyto materiály jsou především v podobě pracovních listů pro první nebo druhý stupeň základních škol. Pracovní listy byly tvořeny tak, aby odpovídaly aktuálním požadavkům Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Samotnými pedagogy jsou využívány napříč vzdělávacími oblastmi. Tedy důraz byl při vzniku kladen na využití v rámci mezipředmětových vztahů.

Realizace aktivit podporující implementaci dopravní výchovy do výuky (např. výtvarné a literární soutěže)

Tým silniční bezpečnosti ve spolupráci s dalšími subjekty působícími v oblasti bezpečnosti silničního provozu pořádají další aktivity pro školy a školská zařízení, která zvyšují implementaci dopravní výchovy. V roce 2017 vyhlásili dvě výtvarné soutěže pro žáky mateřských a základních škol v Libereckém kraji s následnými výstavami výtvarných prací žáků. Mezi partnery těchto aktivit patří především Liberecký kraj a Krajské ředitelství policie Libereckého kraje. V roce 2018 byla vyhlášena prvně i literární soutěž pro děti staršího školního věku. Od září je hlavním partnerem projektu Policie České republiky, díky níž se soutěž stala více kolovou záležitostí.

Realizace preventivních programů pro mateřské a základní školy, tzv. Dny s dopravní výchovou

Součástí komplexního projektu „Markétina dopravní výchova“ jsou také tzv. „Dny s dopravní výchovou“ určené pro žáky mateřských a základních škol. Tyto dny realizuje Tým silniční bezpečnosti především v Libereckém kraji již od roku 2010. Každoročně uskuteční až 100 takovýchto výukových dnů, díky čemuž je proškoleno více než 6 000 dětí. *„Jedná se od dopolední dvouhodinový (mateřské školy) nebo čtyřhodinový*

(základní školy) program, kde se žáci v několika blocích seznámí nejen s pravidly silničního provozu v roli různých účastníků, ale také například s první pomocí, která s dopravní výchovou úzce souvisí. Programy jsou uzpůsobeny věku dětí a sestaveny tak, aby poznání bylo formou zážitku," uvádí Metodik dopravní výchovy Markéta Novotná (MDV, 2018).

Program je pro děti mateřských a základních škol v Libereckém kraji bezplatný díky finanční podpoře Libereckého kraje, Nadaci ČEZ, městu Česká Lípa a další partnerům projektu.

4.2.4.2 Projekt „Zdravý životní styl a dopravní výchova v Libereckém kraji"

Projekt „Zdravý životní styl a dopravní výchova v Libereckém kraji" je realizován společností Odyssey Performance Enhancement Network s. r. o. ve spolupráci s libereckou organizací Bezpečně na silnicích o. p. s. Organizace Odyssey Performance Enhancement Network s. r. o. se věnuje realizaci rozvojových programů, poradenství, školení, zážitkovým kurzům, koučování, teambuildingem a rozvojovým plánům. Především se zabývá manažerskými, obchodními a komunikačními dovednostmi, leadershipem a spoluprací. Organizace Bezpečně na silnicích o. p. s. je popsána v podkapitole 2.4.3.

Tento projekt vznikl na popud základních škol, které upozornili na špatný zdravotní stav svých žáků, který je ohrožen nadváhou či dokonce obezitou. V dnešní době již více než polovina dětí a žáků trpí těmito problémy. Velké procento z nich má špatné stravovací návyky, chybí jim dostatečný pohyb a pobyt na čerstvém vzduchu. Místo trávení volného času venku, sedí celé dny u svých počítačů a v nejhorším případě hrají nesmyslné hry, popíjí Coca-Colu a svačí brambůrky. Je na čase s tím začít něco dělat, a proto se tyto organizace rozhodli udělat správný krok vpřed. U takto postižených dětí a žáků pak hrozí v rané dospělosti propuknutí vážných civilizačních chorob, které jedince s největší pravděpodobností poznamenají na celý život. Smyslem projektu je naučit žáky především přijmout zdravý životní styl za svůj, posílit jejich fyzickou a psychickou kondici a celkově změnit jejich život k lepšímu.

Projekt se nevěnuje pouze zdravému životnímu stylu, ale část projektu vyčleňuje také pro výuku dopravní výchovy. Zapojením dopravní výchovy do projektu dochází ke

snižování počtu obětí dopravních nehod, kde děti, jako nejzranitelnější skupina tvoří celých 30 % obětí dopravních nehod. Žáci se díky projektu dozví spoustu zajímavých, ale především důležitých informací, prohloubí si své vědomosti o dopravních značkách, křižovatkách a o chování účastníků v silničním provozu. Projekt se zaměřuje na témata jako jsou bezpečnost chodce, bezpečnost cyklisty, bezpečnost v autě a zdravověda. Projekt dále žákům umožňuje vyzkoušet si praktickou jízdu na jízdních kolech, kde mají také možnost vyzkoušet si údržbu a drobné opravy jízdního kola pod vedením zkušených odborníků.

4.2.4.3 Projekt Inovace výuky na příkladu dopravní výchovy

Publikace Inovace výuky na příkladu dopravní výchovy vydaná jako součást metodicko-didaktického materiálu vznikla v rámci projektu „Zvyšování kvalifikace pedagogů pro projektovou výuku, využití informačních a dalších moderních technologií v aplikaci na oblast dopravní výchovy“ financovaného z Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost. Na publikaci se podílelo několik autorů, kdy každý z nich se orientuje na dané téma. Autoři se v publikaci zaměřují na téma dopravní výchovy jako nástroje pro zvyšování bezpečnosti v dopravním prostředí. Publikace je zpracována jako šanon určený pro učitele základních a středních škol a nabízí mnoho didaktických námětů a metodických listů, které umožňují využít získané vědomosti při výuce. Dále jsou také k dispozici interaktivní náměty v elektronické podobě, které jsou umístěny společně s digitální verzí této publikace na webových stránkách www.dopravnivychova.cz Cílem publikace je obohatit a zvýšit kvalitu vzdělávání na základních a středních školách, a to prostřednictvím nabízených současných výukových metod a inovativních přístupů.

Obsah publikace je rozdělen následovně:

1. **Zdravověda jako součást školního života**
2. **Dopravní výchova pro 1. Stupeň základních škol**
3. **Dopravní výchova pro 2. Stupeň základních škol**
4. **Dopravní výchova pro střední školy**
5. **Projekty a škola**
6. **Legislativa pro učitelskou praxi**

Zdravověda a první pomoc pro základní školy

Cílem je seznámit učitele se současnými informacemi a zvýšit jejich znalosti v oblasti poskytování první pomoci při úrazech, které se mohou vyskytnout v dopravním prostředí i mimo něj.

Inovace výuky na příkladu dopravní výchovy pro základní školy

Cílem je seznámit učitele s aktuálními přístupy a novými metodami výuky a možnostmi využívání Rámcového vzdělávacího programu. Tato kapitola se věnuje Úvodu do dopravní výchovy, Schopnostem, dovednostem a znalostem v oblasti dopravní výchovy, Dopravní výchově v kompetencích RVP a Využití Gestalt přístupu ve vzdělávání.

Vzdělávací oblasti pro první stupeň základních škol

Zde je obsah této kapitoly rozdělen do čtyř částí Jazyk a jazyková komunikace, Informační a komunikační technologie, Člověk a jeho svět a Dramatická výchova. Jedná se vždy o cílové zaměření dopravní výchovy do dané vzdělávací oblasti, kde je rozsáhle popsáno, kde a jakým způsobem je dopravní výchova začleněna ve vzdělávací oblasti.

Didaktická část pro první stupeň základního vzdělávání

Obsah této kapitoly je věnován Pokynům pro práci s tematickými listy, Tematickým listům pro Gestalt přístup, kam spadají témat: Cesta z koupaliště, Míč na silnici, Zaseknutý pás v autě, Pes Max, Železniční přejezd a Rozbitá přilba. Dále tato kapitola obsahuje podkapitolu Pracovní listy pro první stupeň základních škol, kde nabízí velké množství pracovních listů týkajících se témat jako jsou: Co je špatně ve městě, Co odpoutává pozornost řidičů, Helmy a přilby, Chraň svého psa, Hlavní a vedlejší, Kde si nesmím hrát, Na kole, Před a po, Rizikové chování na kole, Různá vozidla, Skateboard a Světlo.

Vzdělávací oblasti pro druhý stupeň základních škol

Obsah této kapitoly je rozdělen do šesti částí Jazyk a jazyková komunikace, Informační a komunikační technologie, Výchova k občanství, Člověk a příroda, Člověk a zdraví a Dramatická výchova. Jedná se vždy o cílové zaměření dopravní výchovy do dané vzdělávací oblasti, kde je rozsáhle popsáno, kde a jakým způsobem je dopravní výchova začleněna ve vzdělávací oblasti.

Didaktická část pro druhý stupeň základního vzdělávání

Obsah této kapitoly je věnován Pokynům pro práci s tematickými listy, Tematickým listům pro Gestalt přístup, kam spadají témata: Helma, Rodinná oslava, Joint a Situace u dopravní nehody.

Projekty a výuka pro základní školy

Obsahem této kapitoly je Nutná teorie, Projekt jako nástroj získání podpory a výuka pomocí projektů. Cílem této kapitoly je naučit učitele zapojovat projekty do vyučování a přispět tak ke zkvalitnění jejich výuky.

Legislativa pro učitelskou praxi pro základní školy

Tato oblast zahrnuje Zákon č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích – základní informace pro rozvoj kompetencí žáků, Změny zákona č. 361/2000 Sb. v roce 2000, Zákon č. 56/2001 Sb., o podmínkách provozu vozidel na pozemních komunikacích, Zákon č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, Zákon č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla, Zákon č. 247/2000 Sb., o získávání a zdokonalování odborné způsobilosti k řízení motorových vozidel, Zákon č. 111/1994 Sb., o silniční dopravě a Jak se chovat při dopravní nehodě, požáru vozidla.

4.3 Závěry výzkumu a diskuse

První výzkumná otázka:

„V jakém rozsahu, v jakých metodách a formách je dopravní výchova realizována na základních školách v Libereckém kraji.“

V Libereckém kraji je dopravní výchova na 94 % základních školách realizována zejména průběžně během školního roku. 72 % respondentů uvedlo, že se u nich ve škole dopravní výchova vyučuje pouze na prvním stupni, což znamená, že ne každá základní škola se věnuje dopravní výchově ještě poté na druhém stupni, například v předmětu Občanská a rodinná výchova. Na prvním i na druhém stupni se dopravní výchova vyučuje pouze v 34 % případech. Pouze na druhém stupni se dopravní výchova nevyučuje na žádné škole, což jsem i předpokládala.

Nejvíce používanou metodou při výuce dopravní výchovy je řešení praktických úloh ve třídě. Domnívám se, že respondenti si pod tímto pojmem představovali něco jako využívání souboru dopravních značek, zmenšeniny dopravního prostředí apod. Jako druhou nejvíce používanou metodu respondenti uváděli práce na projektech. Zcela shodný počet odpovědí se vyskytl u metod řešení praktických úloh v terénu a u návštěvy dopravního hřiště. Tyto dvě nabízené metody jsem pravděpodobně navrhla chybně, jelikož se domnívám, že pro respondenty je návštěva dopravního hřiště totéž, jako řešení praktických úloh v terénu. To by i vysvětlovalo tento shodný počet odpovědí. Metody jako jsou práce s učebnicí, práce s pracovními listy a diskuse používá okolo 50 % dotazovaných respondentů. Mezi méně atraktivní metody patří například promítání (video) a práce s interaktivní tabulí.

Poměrně vysoký počet základních škol má dopravní výchovu zařazenou průřezově. To znamená, že základní školy mají dopravní výchovu umístěnou v různých vyučovacích předmětech. Dále školy v hojné míře využívají mimoškolní akce externistů, kterých využívá 90 % škol. Více než polovina dotazovaných škol navštěvuje dopravní hřiště. Zde jsem se pozastavila nad tím, kde tedy zbylý počet respondentů vykonává se žáky závěrečné cyklistické zkoušky, když tito respondenti ve své odpovědi neuvedli navštěvování dopravního hřiště. Pouze 20 % škol uvedlo, že využívá k výuce dopravní výchovy projektový den. Nejvíce mě však zarazilo, kolik škol má dopravní výchovu zařazenou jako samostatný předmět. Uvedla to pouze jediná škola v Libereckém kraji. Očekávala jsem daleko vyšší počet škol se samostatným předmětem Dopravní výchova, nebo alespoň se zájmovým kroužkem Dopravní výchovy.

Druhá výzkumná otázka:

„Jaká je spolupráce základních škol v Libereckém kraji se subjekty podporující zvyšování bezpečnosti silničního provozu.“

Poměrně dost mně zajímalo, jaký bude výsledek této výzkumné otázky, které další subjekty podporující bezpečnost v silničním provozu nabízejí školám své služby. Všechny základní školy, kromě jedné jediné uvedly, že alespoň s jedním subjektem podporujícím bezpečnost na silnicích spolupracují. Někteří respondenti uvedli, že spolupracují dokonce s několika subjekty najednou. Výsledek považuji za velmi dobrý a upřímně jsem takový výsledek nečekala.

Nejvíce školy využívají služeb dopravních hřišť v okolí svých škol. Takový výsledek jsem i předpokládala vzhledem k tomu, že žáky čtvrtých tříd čekají vždy na

konci školního roku závěrečné cyklistické zkoušky. Dále mně překvapilo množství nabízených služeb městskou policií základním školám, očekávala bych tyto služby od úplně jiných subjektů. Více než polovina dotazovaných škol spolupracuje s městskou policií. Respondenti uvedli, že využívají služeb místních městských policií a ty školám nabízejí nejrůznější besedy, přednášky, praktické jízdy, pořádají dopravní a vědomostní soutěže, a především školám poskytují k praktické výuce svá dopravní hřiště. Liberecká městská policie na základě dohody s Ministerstvem dopravy ČR – BESIP ještě navíc vyučuje systematickou dopravní výchovu pro žáky základních škol na Dopravním hřišti v Liberci. 54 % dotazovaných respondentů uvedlo, že spolupracuje s Týmem silniční bezpečnosti. Školy využívají jejich dopolední preventivní program pro základní školy, pracovní listy pro výuku dopravní výchovy na 2. stupni základních škol a dále se zúčastňují výtvarných a literárních soutěží. S Policií České republiky spolupracuje 34 % škol, očekávala jsem zde větší počet, avšak po zjištění, jaké služby a v jakém množství jsou místní městskou policií školám tyto služby nabízeny, se domnívám, že městská policie plně zastupuje Polici ČR. Policie ČR školám nabízí také některé besedy a dále účastnit se projektu Týden silniční bezpečnosti. Jen ve velmi malé míře školy spolupracují se subjekty jako jsou Krajský koordinátor BESIP, IZS Liberec, která pořádá dopravní akce pro školy a víkendové pobyty, Krajský úřad Libereckého kraje a Červený kříž.

Třetí výzkumná otázka:

„Jakým tématům se základní školy v Libereckém kraji v dopravní výchově věnují, a v jakých předmětech.“

U této výzkumné otázky mně velmi zajímalo, jaká témata jsou respondenty považována za důležitá, a zda se odpovědi budou spíše shodovat nebo lišit. Podle odpovědí lze s jistotou říci, že školy kladou největší důraz na znalost dopravních značek. Následující témata mají poměrně rovnoměrný počet odpovědí. Z výsledku tedy můžeme vyvodit, že témata na základních školách v Libereckém kraji se spíše shodují, než liší. Mezi další důležitá témata patří Bezpečná cesta do školy, Znalost dopravních předpisů, téma Chodec a cyklista a Dopravní křižovatky. Ačkoliv se mi zdá téma Spolujezdec také velmi důležité, za významné téma ho považuje pouhých 14 % základních škol.

Dopravní výchova je na základních školách na prvním stupni nejčastěji zařazena do předmětu Prvouka. Uvedlo jej celých 90 % respondentů. 22 % z nich odpovědělo, že se u nich na škole objevuje dopravní výchova v předmětu Prvouka, ale i Vlastivěda.

Velmi malý počet škol má dopravní výchovu zařazenou v předmětech Vlastivěda, Přírodověda, Český jazyk, Tělesná výchova, Výtvarná výchova, Matematika a na druhém stupni v předmětu Občanská a rodinná výchova. Pouze jedna jediná škola má dopravní výchovu zařazenou jako samostatný předmět, a také další jedna škola jí má začleněnou do všech předmětů. Udivuje mně, že v předmětu Vlastivěda se dopravní výchova objevuje pouze na 28 % školách. Domnívala jsem se, že největší počet odpovědí bude patřit právě tomuto předmětu. Předpokládala jsem totiž, že ve čtvrté třídě kvůli závěrečným cyklistickým zkouškám, mají téměř všechny základní školy dopravní výchovu zařazenou v předmětu Vlastivěda. Je možné, že někteří respondenti předmět Vlastivěda v dotazníku opomenuli nebo mají opravdu dopravní výchovu zařazenou ve čtvrté třídě i v jiných předmětech.

Čtvrtá výzkumná otázka:

„Jaké znají školy projekty v Libereckém kraji, které přispívají ke zkvalitnění výuky dopravní výchovy a jakým způsobem se základní školy v Libereckém kraji dovídají o konkrétních projektech.“

Projekt „Markéty dopravní výchova“ je mezi respondenty velmi známý, uvedlo jej 88 % dotazovaných. Je tedy možné vyvodit závěr, že se nositeli projektu daří rozšiřovat povědomí o tomto projektu. Nositelem projektu je Tým silniční bezpečnosti. Školy jsou jím kontaktováni ve většině případech emailem nebo telefonicky. Tato organizace má dokonce svou vlastní databázi kontaktů, kterou využívá právě ke kontaktování škol o nejrůznějších novinkách a projektech. Některé školy však na tento projekt narazily samy na internetu a Tým silniční bezpečnosti poté oslovily. Dále byly respondenty uvedeny dva další projekty. Jeden respondent uvedl projekt Inovace výuky na příkladu dopravní výchovy, současně také uvedl projekt Zdravý životní styl a dopravní výchova v Libereckém kraji. Projekt Zdravý životní styl a dopravní výchova v Libereckém kraji uvedlo 18 % respondentů, z nichž polovina uvedla také projekt „Markéty dopravní výchova“. 8 % neuvedlo žádný projekt. Projekt Zdravý životní styl a dopravní výchova v Libereckém kraji už na školách proběhl před několika lety, nyní již není aktuální. Školy byly osloveny společností Odyssey Performance Enhancement Network ve spolupráci s libereckou organizací Bezpečně na silnicích a byla jim nabídnuta spolupráce. O tom, jak se škola, která uvedla projekt Inovace výuky na příkladu dopravní výchovy dozvěděla o tomto programu, již opomenula zmínit.

Pátá výzkumná otázka:

„Jaké pomůcky a materiály základní školy v Libereckém kraji v dopravní výchově používají.“

Jednoznačně používanými pomůckami ve školách jsou soubory dopravních značek a vzorové testy dopravní výchovy. Respondenti v převážné většině uvedli, že na školách používají mnoho let staré soubory dopravních značek a nebránili by se nahrazením novými soubory. Vzorové testy respondenti hledají spíše na internetu a většinou se jedná o online testy. Poměrně nově využívanou pomůckou se na školách staly pracovní listy Markety dopravní výchova, které používá 22 % základních škol. Dále školy používají pracovní sešity od BESIPU a některé interaktivní programy. Vůbec jsem však neočekávala, že budou v tak malé míře využívány plakáty dopravních situací a papírové nebo magnetické křižovatky. Didaktické hry s tématem dopravní výchovy jsou téměř opomenuty. Jedna základní škola z padesáti respondentů se zmínila o čerpání informací a námětů z projektu Inovace výuky na příkladu Dopravní výchovy a také pouze další jedna škola zmínila využívání elektronických materiálů z projektu Zdravě a bezpečně. 6 % škol uvedlo, že nepoužívá žádné pomůcky k výuce dopravní výchovy. Zde bych se pozastavila nad tím, co tedy školy při výuce dopravní výchovy mohou žákům nabídnout, nepoužívají-li žádné pomůcky. Je možné, že školy vycházejí pouze z učebnic předmětů, ve kterých je téma dopravní výchovy zařazeno.

Velký počet respondentů uvedl, že od BESIPU žádné materiály a pomůcky nedostává. BESIP je velmi známé oddělení Ministerstva dopravy České republiky, které se zabývá bezpečností na pozemních komunikacích. Vzhledem k tomu, že se zaměřuje na celostátní kampaně, jsem očekávala větší spolupráci a více dodávek pomůcek a materiálů základním školám. Tři respondenti uvedli, že od BESIPU obdrželi nový soubor dopravních značek, další tři respondenti dostali reflexní materiály, brožury dopravní prevence, CD křižovatek a omalovánky. Zbylí respondenti neuvedli, o jaké pomůcky se konkrétně jednalo. BESIP by tedy jistě mohl zapracovat na tom, aby byly pravidelně do škol dodávány dopravně-preventivní pomůcky pro žáky i učitele. Proč pár základních škol pomůcky obdrželo a zbytek škol ne, si bohužel neumím vysvětlit.

Učitelé na základních školách při výuce dopravní výchovy využívají nejvíce učebnice prvouky. Poté následuje učebnice od BESIPU, avšak tato učebnice je používána respondenty výrazně méně než učebnice prvouky. Čtyři respondenti uvedli, že učebnice od BESIPU slouží pouze učitelům, nikoliv žákům a informace z ní musí složitě kopírovat každému žákovi zvlášť. Dále školy využívají pracovní listy Markéty dopravní výchova

od Týmu silniční bezpečnosti a pracovní listy BESIP. Učebnici Cyklista a chodec používá stále několik základních škol, i přesto, že je velmi stará a neodpovídá svým obsahem realitě. Někteří respondenti na tento problém v dotazníku poukázali. Méně využívanými materiály jsou interaktivní učebnice Fraus pro první stupeň a interaktivní program ŠKODA hrou. Opomenuté jsou zcela materiály jako CD (VHS) s ukázkovým materiálem, učebnice autoškoly, interaktivní materiál Záchranný kruh, staré materiály Děti, pozor červená a pracovní sešit Ajax. Žádné učebnice nepoužívá celkem 22 % základních škol.

Více než polovina z dotazovaných respondentů čerpá informace a náměty na své hodiny dopravní výchovy z webového portálu www.dopravnivychova.cz. Dále 44 % respondentů čerpá z webového portálu www.ibesip.cz. Z metodického portálu RVP čerpá 24 % škol a z neziskové organizace Záchranný kruh 16 % škol. Velmi malý počet škol získává informace a náměty ze zdrojů jako jsou například program pro výuku dopravní výchovy ŠKODA hrou nebo využívání webového prohlížeče Google. Domnívala jsem se, že mezi učiteli bude hodně těch, kteří si vytvářejí pomůcky a materiály na výuku dopravní výchovy sami. Pouze však jeden respondent z padesáti uvedl, že si materiály vytváří sám. Překvapila mně odpověď 20 % respondentů, že informace a náměty učitelé nečerpají vůbec nikde. Pod touto odpovědí si bohužel může každý z nás představit něco jiného. Snad jen můžeme doufat, že učitelé dopravní výchovy čerpají náměty ze svých vlastních zkušeností. Otázkou tedy je, jestli jsou učitelé dostatečně motivování k tomu, aby s nějakými materiály vůbec pracovali.

Šestá výzkumná otázka:

„Jaká je účast a jaké semináře/kurzy učitelé základních škol v Libereckém kraji vyučující dopravní výchovu navštěvují.“

Pedagogové v Libereckém kraji se v hojné míře účastnili odborného semináře. Pouze jeden pedagog uvedl, že se účastnil semináře před více než třemi lety, a to semináře pořádaného Venkovským prostorem. Mnoho respondentů uvedlo, že se účastnilo akreditovaného semináře pořádaného Týmem silniční bezpečnosti před méně než třemi lety. Z informací dostupných na webovém portále www.dopravnivychova.cz je známé, že semináře dopravní výchovy byly poprvé realizovány na podzim roku 2017. V porovnání s výsledky Vyhodnocení aplikace dopravní výchovy v Libereckém kraji (Centrum dopravního výzkumu v.i.i.) je patrné, že prostřednictvím těchto seminářů se v Libereckém kraji zvýšila účast pedagogů na odborných seminářích.

Sedmá výzkumná otázka:

„Jaký má vybraná základní škola způsob zapracování učiva dopravní výchovy do ŠVP.“

Po analýze Školního vzdělávacího programu (ŠVP) vybrané základní školy, jsem dospěla k závěru, že nejvíce času, jak již zmiňoval garant dopravní výchovy této základní školy, je věnováno dopravní výchově na prvním stupni ve druhé a čtvrté třídě.

V prvním ročníku se dopravní výchova objevuje v učivu Místo, kde žijeme. Prvňáčci si tak osvojí základní znalosti o chování v dopravním prostředí. Tomuto učivu jsou v prvním ročníku věnovány pouze dvě až tři vyučovací hodiny. Domnívám se, že je to z toho důvodu, protože ve druhé třídě se dopravní výchovou zabývá mnohem více, a to téměř celý půl rok. Jelikož ve čtvrté třídě probíhá příprava žáků na zvládnutí závěrečných cyklistických zkoušek, není divu, že jsou zde témata dopravní výchovy probírána během celého školního roku. Po absolvování prvního stupně základní školy by měli být žáci dostatečně vybaveni dopravními znalostmi a dovednostmi, které budou uplatňovat během celého svého života.

Na druhém stupni se s dopravní výchovou již tolik nesetkáváme. Na této základní škole se vyskytuje pouze v předmětu Anglický jazyk, kde se žáci naučí používat anglické názvy dopravních prostředků a vyprávět o cestování. S dopravní výchovou jako takovou, která má za úkol žákům předávat nejrůznější informace a znalosti, to nemá nic společného. Předpokládá se, že starší žáci dříve nebo později budou navštěvovat autoškoly pro získání řidičských oprávnění k motorovým vozidlům, kde své dopravní znalosti a dovednosti ještě více prohloubí.

5 Závěr

V teoretické části diplomové práce jsem zachytila uchycení dopravní výchovy v legislativě České republiky. Zabývala jsem se obecnou charakteristikou dopravní výchovy a současnou situací na našich silnicích. Nastínila jsem stručně historický vývoj dopravní výchovy ve vzdělání a implementování témat dopravní výchovy do současných Rámcových vzdělávacích programů pro základní vzdělávání. Dále jsem popsala subjekty, které se v České republice věnují prevenci bezpečnosti silničního provozu, a to mimo orgány, kterým je prevence silničního provozu přikazována Zákonem č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích, kterými jsou především samosprávy a Policie ČR.

Realizací výzkumu prostřednictvím strukturovaného rozhovoru a dotazníku se ukázalo, že se školy v Libereckém kraji věnují ve velké míře pouze výuce dopravně-bezpečnostních témat na 1. stupni ZŠ. K výuce používají bohužel často pouze vzorové testy pravidel silničního provozu a soubor dopravních značek, případně vyžívají k výuce části učebnice Prvouky. Překvapivým výsledkem bylo zjištění o absolvování akreditovaných seminářů dopravní výchovy. Oproti výsledkům České školní inspekce, vyšlo najevo, že Liberecký kraj disponuje učiteli, kteří zvyšují své kompetence díky seminářům registrovaných v systému dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků.

Na základě zmiňovaných skutečností (ověření implementace dopravní výchovy do výuky prostřednictvím dotazníků s pedagogy) si dovoluji tvrdit, že cíl diplomové práce byl splněn. Problematika aplikace témat dopravní výchovy do výuky na základních školách mě během psaní diplomové práce zaujala. Využití všech nabízených a dostupných materiálů a aktivit může vést k zefektivnění výuky dopravně-bezpečnostních témat. Následně tak i ke snížení dopravní nehodovosti, potažmo důsledků dopravních nehod v myšlení švédské Vize Nula.

Věřím a doufám, že zpracovaná diplomová práce „Didaktické otázky dopravní výchovy na základních školách v Libereckém kraji“ bude sloužit nejen jako informační dokument pedagogům v tomto území, ale že i pedagogové z jiných krajů zde budou moci čerpat inspiraci, jak aplikovat témata do výuky.

Budu potěšena, když si budoucí pedagogové nebo ti v praxi, díky této práci uvědomí důležitou roli dopravní výchovy ve školách a nechají se inspirovat výsledky aplikace dopravní výchovy v Libereckém kraji nebo některým vyhledaným projektem.

Věřím, že tak bude jednou na českých silnicích bezpečněji a vše, co udělá kdokoli proto, aby nebyl zmařen ani jeden život následkem dopravní nehody, bude správné.

6 Zdroje

Literatura

BAŠTECKÁ, B. 2009. *Psychologická encyklopedie: aplikovaná psychologie.* Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-470-0.

DOSTÁL, J. 2011. *Práce s editorem školního vzdělávacího programu*, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, ISBN 978-80-244-2788-1.

CHRÁSKA, M. 2007. Metody pedagogického výzkumu. 1.vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1369-4.

JEDLIČKA, R. 2011. *Výchovné problémy s žáky z pohledu hlubinné psychologie*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-788-6.

JEDLIČKA, R. et al. 2015. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících. Prevence životních selhání a krizová intervence*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5447-5.

LÍMOVÁ, L. 2006. *Teorie dopravní výchovy.* Vyd. 1. Praha: Karolinum. ISBN 80-2-246-1157-0.

MAŘÍKOVÁ, H., PETRUSEK, M., VODÁKOVÁ, A. et al. 1996. *Velký sociologický slovník.* 1. vyd. Univerzita Karlova v Praze: Nakladatelství Karolinum, ISBN 80-7184-311-3.

MOJMÍR, S. 2007. *Dopravní výchova pro učitele 1. stupně ZŠ*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-4251-3.

POTMĚŠILOVÁ, P. et al. 2013. *Speciální pedagogika nejen pro sociální pedagogy.* 1. vyd. Praha: Parta. ISBN 978-80-7320-179-1.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. 2003. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0403-9.

ŘÍČAN, P. 2008. *Psychologie: příručka pro studenty*. Vyd. 2., dopl. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-406-9.

SBORNÍK REFERÁTŮ NA METODICKÉM SYMPOZIU DV DĚTÍ A MLÁDEŽE. 1972

SKALKOVÁ, J. 1999. *Obecná didaktika*. Praha: ISV nakladatelství. ISBN 80-85866-33-1.

SOJÁK, P. A KOL. 2014. *Kuchařka pro lektory zážitkově orientovaných kurzů aneb (ne) vaříme z vody*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-7572-6.

STOJAN, M. A KOL. 2007. *Dopravní výchova pro učitele 1. stupně ZŠ.* 1. vyd. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzita. ISBN 978-80-210-4251-3.

ŠTIKAR, J. 2003. *Psychologie v dopravě.* Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0606-2.

ŠTIKAR, J., HOSKOVEC, J., ŠMOLÍKOVÁ, J. 2006. *Psychologická prevence nehod (Teorie a praxe)*, 1. vyd. Praha, UK Karolinum. ISBN 80-246-1096-5.

ŠUCHA, M. 2013. *Dopravní psychologie pro praxi: výběr, výcvik a rehabilitace řidičů.* Vyd. 1. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4113-0.

VOLNÝ, J. 1983. *Didaktika dopravní výchovy na 1. stupni základní školy: Učebnice pro posluchače pedagogických fakult.* 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

ZÁKON č. 561/2004 Sb., *o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání* (školský zákon). In: *Sbírka zákonů*. 10. 11. 2004. ISSN 1211-1244.

Internetové zdroje

ADP ČR. 2017. *Historie*. [online]. [vid. 17.4.2018]. Dostupné z: http://www.dopravnipsychologovecr.cz/historie-29.html).

BESIP. 2018. *Besip.* [online]. [vid. 13. 5. 2018]. Dostupné z: http://ibesip.cz/

BESIP. 2018. *Aktuální strategie*. [online]. [vid. 17. 5. 2018]. Dostupné z: https://www.ibesip.cz/Pro-odborniky/Narodni-strategie-BESIP/Aktualni-strategie

BESIP. 2018. *Kdo jsme*. [online]. [vid. 13. 5. 2018]. Dostupné z: https://www.ibesip.cz/O-Besip/BESIP-o-nas.

CENTRUM DOPRAVNÍHO VÝZKUMU. 2017. *Vyhodnocení aplikace dopraví výchovy v Libereckém kraji.* [online]. [vid. 2. 10. 2017]. Dostupné z: https://www.cdv.cz/novinky/vyhodnoceni-aplikace-dopravni-vychovy-v-libereckem-kraji

ČESKÉ NOVINY. 2017. *Počet osobních aut se od osamostatnění ČR zdvojnásobil.* [online]. [vid. 23. 4. 2018]. Dostupné z http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/pocet-osobnich-aut-se-od-osamostatneni-cr-zdvojnasobil/1435725

ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE ČR. 2017. *Závěrečná zpráva – první celoplošná generální zkouš*ka. [online]. [vid. 17. 3. 2018]. Dostupné z: https://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Publikace/Zaverecna-zprava-prvni-celoplosna-generalni-zkouska

DEKRA CZ A.S. 2018. *O nás*. [online]. [vid. 5. 12. 2017]. Dostupné z: https://dekra.cz/o-nas//

MDV. 2018. *Děti základní statistické údaje ve formě komentovaných grafů.* [online]. [vid. 5. 12. 2017]. Dostupné z: https://drive.google.com/drive/folders/0B7VNLVN2zH2UVk9tUUVsSjlmUms

MDV. 2018. *Markéty dopravní výchova.* [online]. [vid. 5. 4. 2018]. Dostupné z: http://www.dopravnivychova.cz/stranky/25/o-projektu.html

MDV. 2018. *Vize 0.* [online]. [vid. 5. 9. 2018]. Dostupné z: http://dopravnivychova.cz/stranky/98/pracovni-listy.html#sheet205

MŠMT. 2017. *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013-2018.* Praha, 2013. 25 s. [online]. [cit. 6. 12. 2016]. Dostupné z: http://www.msmt.cz/file/28077

MŠMT ČR. 2017. *Školský zákon*. [online]. [vid. 15. 5. 2018]. Dostupné z: http://www.msmt.cz/dokumenty/novy-skolsky-zakon

MŠMT ČR. 2017. *Vzdělávání*. [online]. [vid. 10. 5. 2018]. Dostupné z: http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/harmonogram

NA KOLE JEN S PŘILBOU. 2017. *O projektu*. [online]. [vid. 5. 4. 2018]. Dostupné z: http://www.nakolejensprilbou.cz/stranky/24/o-projektu.html

PARLAMENTNÍ LISTY. 2018. *Kvalita dopravní výchovy v České republice má daleko k ideálu,* s. 1. [online]. [vid. 5. 4. 2018]. Dostupné z: https://www.parlamentnilisty.cz/zpravy/tiskovezpravy/Tym-silnicni-bezpecnosti-Kvalita-dopravni-vychovy-v-Ceske-republice-ma-daleko-k-idealu-513371

POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY. 2018. *Statistika nehodovosti*. [online]. [vid. 5. 9. 2018]. Dostupné z: http://www.policie.cz/clanek/statistika-nehodovosti-900835.aspx

PROJEKT ALARM. 2011. *Metodika dopravní výchovy*. [online]. [vid. 17. 3. 2018]. Dostupné z: http://www.dopravnialarm.cz/media/file/zs2-metodika-dopravni-vychovy.pdf

TÝM SILNIČNÍ BEZPEČNOSTI. 2017. *O nás*. [online]. [vid. 5. 4. 2018]. Dostupné z: http://www.tymbezpecnosti.cz/stranky/25/o-nas.html

UČME SE PŘEŽÍT. 2016. *O projektu*. [online]. [vid. 5. 4. 2018]. Dostupné z: http://www.ucmeseprezit.cz/stranky/23/o-projektu.html

UNITED NATIONS. 2011. *United Nations Decade of Ation for Road Safety 2011-2020.* [online]. [vid. 17. 3. 2018]. Dostupné z: http://www.un.org/en/roadsafety/

ZÁCHRANNÝ KRUH. 2018. *Kdo jsme.* [online]. [vid. 5. 12. 2018]. Dostupné z: http://www.zachranny-kruh.cz/o-nas/kdo-jsme.html

ZŠ NÁMĚSTÍ MÍRU. 2018. *Dokumenty ke stažení – ŠVP.* [online]. [vid. 5. 12. 2018]. Dostupné z: https://www.zsnamestimiru.cz/dokumenty-ke-stazeni.html

7 Příloha

Příloha 1 Dotazník

Příloha 1

Vážení pedagogové,

jsem studentka Technické univerzity v Liberci a studuji magisterský obor Vychovatelství. Nyní pracuji na své diplomové práci na téma ***Didaktické otázky dopravní výchovy na základních školách v Libereckém kraji.*** Tímto bych Vás chtěla požádat, zda byste byli tak ochotní a věnovali mi pár minut k vyplnění tohoto dotazníku.

Moc Vám Všem děkuji.

Michaela Vrátilová

DOTAZNÍK

1. **Jakou podobu má předmět Dopravní výchova na Vaší škole? Jak je dopravní výchova zařazena?**

(zaškrtněte všechny pravdivé body, případně dopište)

- o Průřezově (umístěno v různých vyučovacích předmětech)
- o Předmět Dopravní výchova
- o Projektový den
- o Návštěva dopravního hřiště
- o Mimoškolní akce externistů
- o _____

Kde se dopravní výchova na Vaší škole vyučuje?

- o vyučuje se průběžně během školního roku
- o vyučuje se pouze na prvním stupni
- o vyučuje se pouze na druhém stupni
- o vyučuje se na prvním i druhém stupni
- o _____

2. **Na která témata v dopravní výchově kladete důraz?**

3. **<u>Spolupracujete při výuce dopravní výchovy s dalšími subjekty podporující zvyšování bezpečnosti silničního provozu?</u>** *(s jakými subjekty?)*

ANO X NE

<u>Pokud **ANO**, s kým spolupracuje Vaše škola, jakým způsobem, a jak často?</u>

Např. besedy, konkrétní akce, návštěva Policie atd. *(doplňte prosím)*

- BESIP
  _____
  _____
- Dětské dopravní hřiště
  _____
  _____
- Městská policie
  _____
  _____
- Policie České republiky
  _____
  _____
- Český červený kříž
  _____
  _____
- Tým silniční bezpečnosti
  _____
  _____
- Jiné *(uveďte názvy subjektů):*
  _____
  _____

4. **<u>Jaké metody při výuce dopravní výchovy využíváte?</u>**

(zaškrtněte všechny používané metody) **X**

PRÁCE S UČEBNICÍ ----------→ (s jakou?)	
PRÁCE S PRACOVNÍMI LISTY ----------→	
ŘEŠENÍ PRAKTICKÝCH ÚLOH VE TŘÍDĚ ---.→	
ŘEŠENÍ PRAKTICKÝCH ÚLOH V TERÉNU ---→	
PROMÍTÁNÍ (video, TV) ----------→	
NÁVŠTĚVA DĚTSKÉHO DOPRAV. HŘIŠTĚ --→	
JINÉ METODY *(prosím, doplňte):*	

5. **<u>Jaké pomůcky při výuce dopravní výchovy využíváte?</u>**

(zaškrtněte všechny používané metody) **X**

DIDAKTICKÉ HRY ----------→	
PLAKÁTY DOPRAVNÍCH SITUACÍ ----------→	
SOUBOR DOPRAVNÍCH ZNAČEK ----------→	
INTERAKTIVNÍ TABULE ----------→	
POČÍTAČOVÝ VÝUKOVÝ PROGRAM --------→	
VÝUKOVÉ POMŮCKY (od jiných subjektů) --- → (uveďte od jakých):	
JINÉ (uveďte):	

6. **Dostává Vaše škola nějaké pomůcky od krajského koordinátora BESIP?**

ANO **X** **NE**

Jaké pomůcky:

7. **Jaké materiály při výuce dopravní výchovy využíváte, případně z jakých podkladů vycházíte?**

8. **Z jakých zdrojů čerpáte informace a náměty k výuce dopravní výchovy?**

9. **Účastníte/účastnili jste se kurzů/seminářů souvisejících s dopravní výchovou?** *(zaškrtněte)*

ANO **X** **NE**

Pokud **ANO**, o jaký kurz/seminář se jedná/jednalo? *(uveďte)*

10. **Do jakého předmětu je dopravní výchova zakomponována?**

11. **Znáte nějaké projekty v Libereckém kraji, které napomáhají školám v realizaci dopravní výchovy?** *(zaškrtněte, případně dopište)*

ANO **X** **NE**

Pokud **ANO**, uveďte název projektu.

Spolupracovali jste s ním někdy?